

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © — Budapest, július hó 28. — © —

Krónika.

A mikádó.

— jul. 26

Csitt... csitt... Európa elcsendesedett. A Dardanellákon elnémultak az ágyuk, Roberts lord, a brit Botond, nem dörömböl az »eb ura fakó« bárdjával Berlin kapuja előtt... a sárga vizeken zarándokol a világ szeme, Yeddo felé, ahol — egy ócska, büvös faházban — kétségbeesett ütközetet vív a halállal egy császár: a Napisten ivadéka. De hiába, az ütközet már a hadüzenettel eldőlt, a császár az élet fellegvárába menekült, s mire beesteledik: kitüzi a fekete zászlót, — legyen béke! S miként a mukdeni csata után, most is megjelenik az Ise templomban, leborul a mágikus tükör előtt, amelyben ősei lelkét adatott látania s solennisen jelenti a trón isteni alapítójának, hogy hazafias kötelességét teljesítette... misszióját bevégezte.

*

És bevégezé. Egy igen hozzáértő és imperátori dolgokban egészen különös előképzettséggel bíró férfiú — estei Ferencz Ferdinánd — állította ki a bizonyítványát, hogy: nagy ember, nagy császár és nagy katona. Amikor a trónját elfoglalta, Európa vezető államaiban egy Róma bukása óta vesztelőleglő infekció ütötte fel a fejét, — egy roppant sajátságos betegség: a *kilometritisz*. A politikai szűkmellűség. A nagyhatalmak úgy találták, hogy a határaik megszűkültek, hát ki akarták tolni őket — Ázsiáig. A »fajok medenczéje« akkor irtózatos krízisek katlanában égett: a mohamedán Ázsia szemben állott a brahmin és buddhista Ázsiával és valamennyinek önvédelmi harcra kellett készülnie Európa hódító törekvéseivel. A rejtett, misztikus Kelet mindig vonzotta az európai imperializmust s már a talpnyaló Vergilius itt keresi Caesar érdemét

... et te maxime Caesar

Qui nunc extremis Asiae iam victor in oris
Imbellum avertis Romanis arcibus Indum.

... Most az oroszok kezdtek; az ő imperializmusuk a Volga alsó folyásánál indult el és — máig — Közép-Ázsia okkupálásáig ért; és — tudós effendink: Vámbéry szerint — a história örökké hálás lesz nekik, amiért, ha kancsukákon, ha dárdák hegyén is, ha tőzsérubelek sarkantyujára is: átvitte az európai kulturát

Keletre: »Aki előítélettel viseltetik Oroszország iránt, s nem ismeri eléggé a dolgok állását, beérheti azzal, hogy Oroszország fél-kulturája jobb, mint az ázsiai barbárság, s lesz még idő, amikor — ha a szláv moloch elpusztított és felfalt minden idegen etnikai elemet — Oroszország az elnyomott emberiség reformálója és megmentője lesz Ázsiában«. Ám itt erős riválisa lesz Angliában. Anglia épp ellenkező irányban indult ázsiai hódító útjára: Dél-Ázsiából kezdte és úgy tört észak felé; eleinte csak kupeczkedni jött az új világ részbe, adni-venni, export-üzletet és gyártelepet nyitni, később azonban, amikor Bengált, Orissát, Mysorét, Bombayt bevette és meglehetősen tisztességtelen konkurrencziával a francziákat és hollandusokat kikergette: milicziális politikába kezdett és mint Sir Courtney Ilbert feljegyzé: hozatott magának egy törvényt, amely szerint akár a feje tetejére is állhat és olyan katonai lépéseket tehet, aminőket épp akar. Minthogy azonban két dudás egy csárdában Ázsiában sem férhet meg: Anglia megmutatta, ki a legény Indiában és a másik dudást kihajította — a szolgaságba. És aztán nyomult előre...

Igy esett a mohamedán Keletre Oroszország, a brahminéra Anglia Ázsia-politikájának sulypontja; ám hátra volt: a buddhista Ázsia, a legnagyobb, amely több mint 500 millió emberre terjed ki, s Ázsia gyönyegében: Japánban éli ki a legnemesebb formáit.

A hatalmak tehetetlenül állottak Japánnal szemben s a római légiók éhségével néztek farkasszemet a legendás sárga birodalommal; ám jött a koreai »kérdés« — Korea az Ázsiának, ami Európának a Balkán: viharfészek, amiből állandóan »kérdések« kerülnek ki — és az orosz medve megrészegülten a közép-ázsiai sikerektől és főleg a nagyhercegek koreai erdőspekulációitól, Japánra is kimondta a delendám esse censeő-t. Aztán megkezdődött a harc, — a nóta végét tudják, — a kis Dávid leparittyázta a kolossz-Góliátot és a Himalayáig erő hullapagodákból mennydörögte Európa felé az új világbirodalom kinyilatkoztatását: Ázsia az ázsiaiaké.

Európa ámult... ezt a Japánt nem ismerte; ez más Japán, ez nem a porladó álmok országa, amely a tizenhatodik század portugál kalandorainak »Czézám, nyilj meg«-jára kitérte mesés kincseit; nem az, amit Xavéri Szent Ferencz és Organtinus Pater szálítottak Rómának, a katedrának és tankönyveknek, és nem is az, amely riadtan tiltakozott, amikor Amerika hajóin, 850-ben partra akart szállani a

fehér kultúra. S ahogy az ámuló Európa széjjelnézett, mindenütt ott látott maga körül egy kis Japánt. Az utcán, a fegyvergyárakban, az egyetemeken, klinikákon, hajókon és vasutakon mindenütt ott sárgállott egy-egy japán siheder és mögöttük egy támadóan kiélesedő profil: a császáré. A császáré!

*

Egy magyar történetíró — ha jól emlékszem, Márki Sándor — Japán Szent Istvánjának nevezte. És valóban az a mód, ahogy reorganizálta az államot és mintegy átjátszotta az erősebb kultúra kezére: egész olyan volt, aminővel István teremtette meg az őspogány világ romjain a keresztény Magyarországot. Neki is megvoltak a maga Kupái: ott shogunoknak hívják őket. A shogun ott a feudális főnemes, a hűbérur, a megyei kiskirály, aki hadat üzen és békét köt, felfelé kevély és lefelé kegyetlen, jaj annak, — ha ember, ha intézmény, ha falu, ha város — jaj annak, aki moccanni mer alatta. Amikor a mikadó trónra lépett, első dolga volt a shogun-uralommal tabularasát csinálni s ez hosszú harcz után sikerült is neki. A régi — a saját büvös, méla emlékévé roskadt — Japán s vele a feudális világ végsőt lobbant az 1877-es zendüléssel, s ennek bukásával, a régi rend, a régi szellem kínai falának szétmállásával felszabadult az út — az európai kulturának. E kultúra legelső vigécze Mutsuhito lett, a császár, s mellette állott Ito gróf, Ázsia Bismarckja; porosz klisé szerint dolgozott. Az intézmény, amit a népének — minden lámpavas-utalvány nélkül — adott, a hadsereg, a közigazgatás, a közoktatás, mind porosz mintára készült. Ez készen, az mérték szerint. És lassan, anélkül hogy Európában észrevették volna, újjászületett az egész birodalom, a sárga, aki a népfajok szülői házából egy szál tarisznyával indult el, átkelt a barbárság, a veszteglés, a nyomor operenciáin, ma aranygunyában s diadalmasan küld üzeneteket a fehér testvérnek: ha elfáradt, csak intsen! Majd jön utána más!

*

A császár! A császár fáradhatatlan volt. Ha kigyönyörködte magát a miliciájában, az iskoláiban, a közigazgatásában, más ponton kezdte kopirozni Európát, — gyáripárt csinál. Ime egy modern napkeleti regény: Japán selyem-exportja ma 113 millióra rug, a vasutjai tiszta jövedelme felülmúlja Angliáét és Franciaországét, a papír, a keramit és a porcellán, amit óriási masszákból dob ki, legelől állja a sarat a világ minden piacán. És ennek az óriás-regénynek a hőse: a császár. A superlativusok tudom, utálatosak, de ebben a sárga imperátorban borzasztó sok volt abból, amit Emerson nagy-nak tartott Napoleonban. Azaz: nem volt akkora, mint Napoleon, olyan se volt, de olyan volt, mint az Emerson nagy emberideálja, mint az Emerson Napoleonja. Például: »Hatalma nem valami szilaj és féktelen erőben áll; sem oly lelkesedésben, mint a

Mohamedé; sem a rábeszélés különös hatalmában; hanem a józan ész alkalmazásában minden körülmények között, a szabályhoz és szokáshoz való ragaszkodás helyett. Jobban tudta a dolgot, mint a társadalma, és ami fő: tudta, hogy jobban tudja.«

*

Hearn Lafkadio beszél egy japán gyerekről, aki egy mesét ír a holdról. A hold — szól — a szomorú embernek melanchólikusan világít, a jókedvűnek derüsen s az idegenbe száműzött Godaigo király busan sóhajtott fel, amikor a hold kiszállt a tengerből: A hold szívtelen!

... Amire beesteledik, egész Japán sóhajta majd: A hold szívtelen!

Polóniusz.

Vizit.

— Elmondom, ne sirjon:

Mariska asszony!... Szép Mariska asszony!...

Nemrégén büszke, gögös és hiu!...

Emlékszik-e, hogy mily forrón szerette valamikor egy kis zsidó fiu?!

Piros volt arcza; szeme tüzből égő;

élete gondtalan és reménytel tele!...

De Ön: kaczer, kalandos, unalomból fáradt és elkezdett játszazodni vele.

De a zsidó fiu — bocsánat, Asszonyom! —

sok forró csókot is kapott, ha jól tudom;

csókot, mi vad tüzeztől gerjett...

És Ön: egy napon mindent elfelejtett!

S a fiu?!... Sokat szenvedett, nagyon sokat.

Elsárgult arcza. Könnyes a szeme.

Koldus dalos lett. Régi hazug álmokat csalt hurjaira s maig sincs neve.

És jött a Lány. A sorstól üldözött;

egy kis sár is tapadt hozzá talán.

A feje épp oly kedves, szép mint az Öné:

nagyon hasonlított Önhöz a Lány!

De éhes volt. Ruhája régi, megkopott...

Sokan kínáltak neki pengő aranyat,

s bár valaha ő is a jóléthez szokott,

mégis nálam, a koldusnál maradt. —

— Keljen fel, Asszonyom! Miért borult a földre?!

S miért kereste fel kopott, szükös tanyám?!...

Ne sirjon... kár a könnyért... Szép szemét ne törje

És menjen el szobámból!... Jöhet a Leány!...

A szép selyem ruháját össze-vissza sirta

és elgörbült a strucz-tollas kalapja! —

De ha a Lány megjő és sirni kezdne:

neki a szive megszakadna.

Sárkány Sándor.

Vonatosok.

Irta: FALU TAMÁS.

(4)

Közben azonban, mikor a betük élettelenül hullottak vissza tiltakozó agyáról, elkészült a jövővel. Elsiratta magában az asszonyt, a boldog házasevéket, az örök ragaszkodás kötelékét. Gyönyörű siremléket állított neki a lelke temetőjén, s az örökgyász betűit faragta rá. Megfogadta, hogy a legjobb apa lesz a világon, hogy a fia lehessen a legjobb fiu. S el fog zárkózni a világtól, mindenkitől, a tavasztól és az ősztől, csak egy életet fog élni, halálos életet az életkoporsóban. S már sodorta is a lelkét, mint ahogy a ravasz fűszeres sodorja az öblös staniczlit, hegyesre, keskenyre, hogy csak egy szem cukor férjen belé.

XI.

A vendéglős hóvirággal diszította föl az asztalokat. Minden asztalközépre egy pálinkás poharat állított s pár szál fehér virágot dugott bele az évszakok mostohaiból.

A vendéglő már tömve volt. A kosztosok jóízűen szopogatták a csontokat, s nagy étvágygyal rágták a hust. András későn jött.

Hivatal után még sétálni ment egy kicsit. Éhes volt nagyon, alig látott, de azért sétálni ment. Megvár az ebéd, gondolta magában. És nekiindult a hosszú körutnak.

A villamosok üresen indultak a Boráros-téri végállomásra, s alig kapaszkodott fel rájuk valaki. Evés után szaladgált egész Budapest. A gyomor himnusza zengett a napos levegőben, s nem volt senki a verőfényben ragyogó uton, akinek a gondolata ne a terített asztal mellé kuporodott volna. A kocsisok a standon nagy kék bögrékből szívták magukba a gorombáskodáshoz való erőt. Egyik-másik a puha ülésbe telepedett, s nagyságos urnak képzelte magát az étvágy fogatán. Az utczai újságárusok komolyan rágcsálták a helyükbe hozott elemőzsiát, s meredt szemekkel nagy szenzációkat olvastak az égő aszfaltról. Zötyögő stráfkocsikon nagykalapu kocsisok hideg ebédet falatoztak, s megereztett gyepőlővel a mecklenburgiakra bízták az ügétést. Sápadt diákok fogpiszkálót szivarozva bukkan- tak elő a mellékutczákból, s a napsugárban fehér terítőkről, fehér asszonyról álmodoztak. A kofák békésen szundikáltak a napernyővé szelidült esernyő alatt. A boltok leeresztett röllővel aludták déli álmukat, s tiltakozni látszott homlokuk redője a vevők tolakodása ellen. Néha egy-egy automobil túlkölt végig a villamos- sinek mentén, aztán egy mentőkocsi csengetett. Valaki meghalhatott, mert nem volt ebédje.

András a küszöbön találkozott Lenkével. Lenke a kilincset fogta, de mintha előbb szemlét tartott volna az étkezők felett. Ő is későn jött, András sejtette, miért. Ugyanazért, amiért ő. Talán mért szintén azt gondolta, hogy jobb lesz külön ebédelniök. De a véletlen, a nagy életkormányzó, összehozta őket a küszöbön. Akaratuk ellenére. Mind a kettőt sétálni vitte előbb, hogy éhesen, fáradtan kószálgasson velük, s a szemükbe ne vessen az ajtó előtt.

A két éhes ember összenézett a küszöbön. Elszégyelte magát mind a kettő. Egyik se tagadhatott a másik előtt. Lelki rövidzárlatuk volt, s az egymásba- látás, összecsengés szikrája csapott föl a szemükből. — Tessék — mondta zavartan András, s rátette kezét a kilincse.

Lenke előre ment, s keztyüs kezével a frizuráját kémlelte. Egy sárga hajtü kiállt a hajából, s kezének nyomása alatt lassan belesüppedt az aranyszínű hajfonatba.

— Üres — mutatott a vendéglős egy ablak melletti asztalra.

Két teríték volt az asztalon. Friss kenyérdarabok fehérlettek az ezüstszinűre fényesített kosárban. Egy kiolvasott déli ujság hevert az egyik széken, gyűrötten, lenézetten.

Jött a pinczér az étlappal. A kék betűs kártyán már czeruzaszántások futottak végig, melyek egyes elfogyott fogások nevét hantolták el.

— Két levest kérünk — rendelkezett András, amig lesegítette Lenkéről a kabátot.

— Tehát? — kérdezte a tekintetük.

András az asztal mellé állt, s elhuzta a másik széket.

— Tessék helyet foglalni.

— Ez a felesége helye — gondolta magában Lenke, de nem szólt, mert valami belülről feltolakodó érzés a torkára lépett.

Egy darabig nem szóltak egy szót sem. Kinéztek az ablakon. Nézték a sárgálló villamos kocsikat, a kocsikban bóbiskoló embereket. A fáradtan baktató konfliktusokat s a sok megrakott hátú kofát. Közben az asztalokon pihentették a szemüket. Nézték, hogy szállingóznak lassan a vendégek. Hogy milyen kényelmesen, vonatottan bujnak a kabátba, amely megerkezéskor csak úgy repült le róluk. S a fejükkel hessegették el a kékes szivarfüstöt, az édeskés cigarettafüstöt, mely ott lebegett minden asztal fölött a jóllakottság felhőjeként.

— Tanul? — kérdezte azután Lenke, a vastag könyv címét nézve.

— Tanulok. Juniusban már vizsgázom is. Nem is tudom, hogy jött. Régi szándékom ugyan, hogy befejezzem tanulmányaimat, de mindig azt gondoltam, ráérek hozzáfogni. Halasztgattam. És a mult héten egy reggel arra ébredtem, hogy muszáj tanulnom. Lázasan siettem a könyvesboltba. Égtem. Minden szabad percemet felhasználom. Mert nincs nyugtom, ha nem tanulok. Léhet, hogy csak szalmaláng az egész, csak a régi szorgalom utolsó fellobbanása. Nem tudom. Mint ahogy semmit sem tud bizonyossággal az ember, ami benne történik.

— Szép... szép... — dicsérte Lenke a buzgalmat, s úgy látszott, hogy a tekintete lágyan paskolja András vállát.

Hallgattak. És ekképpen beszélt a hallgatásuk: Hát összetalálkoztunk mégis. Kerültük egymást és összekerültünk. Megvolt bennünk a szándék meghalni egymásra nézve. Feltámadjunk? Van célja, lehet áldás rajta? Mi is volt tulajdonképpen köztünk? Semmi. Csak szebb a semminél és boldogítóbb. Ártotunk-e vele valakinek? Megzavartuk talán a föld alatt porlónak siri nyugalmát, nyugalmas sirját? Közlebb hoztuk talán a csendesen haldoklót, a halál asszonyát a véghez, az örök elváláshoz? Kinek vétettünk? Kit sértett meg a szemünk összevillanása, a lelkünk eddig ismeretlen kéményén szálldogáló meleg? Kinek lett belőle kára, hogy a száguldó vonaton szemben egymással össze-összedobbant a szívünk, s egy-egy megbillent lélek-váltón egymásba ütközött a gondolatunk? Ki vádolhat bennünket érte, hogy az élet markolja a lelkünk gyepőlőjét, ki szórhat a fejünkre rágalmakat, hogy az élet olaja rózsás fényeket játszik a gyászunk vizén? Tehetünk-e róla, hogy a megásott s megásatlan sir fölött magasba szökkenő hid emelkedett fel, az élet hidja, melyen a véres vágyak a lépcsők? Halált érdemlünk-e azért, hogy a sírok felé nézve az élet szalma-

szálába kapaszkodik a karunk, s elkárhozunk-e, hogy — élni akaróknak — egymáshoz ért a kezünk? Nem gyászolunk-e eleget, nem jajveszékünk-e ott, ahol senkise lát és senkise hall? Nem halunk-e meg minden perczen magunk is magunkban, mert a pillanatnak, melyet átélünk, csak az egyik fele jelen, a másik már múlt... Nem gyász-e a mi titkos örömünk, nem árnyék-e a sugár, mely átvillan a lelkünk taván? Hogyan védekezzünk az élet ellen, mely vérünk ostorával kerget napfényes tájak felé? Hogy találjuk meg a temetőt, mikor mindenütt zöldel a fü és eltakarja buján a sirhalmokat? A fü, a bársonyos fü, az élet zöld füve, mely a piros vérből hajt, s a sziv melegágyában az egekre nő. És hogyan temessük be a szökőkutat, mely a lelkünk közepéből szakadt fel egy rózsaszín éjszakán, a gondok fekete takarója alatt? A szökőkutat, melyből minden csepp visszahull a forrása tükrére, hogy azután ismét magasba törjön, s folytassa játékát, amíg az ablakon jóestét nem köszön az élet...

Hallgattak. Csak a villájuk zörgött. Gépiesen emelték szájukhoz a husdarabokat és elfelejtettek az izére gondolni annak, amit ettek.

XII.

— Kérek egy fröccsöt.

A borfiu udvarias meghajlással vette tudomásul a rendelést s pinczérhalálában iramodott a söntés felé, ahol vöröskezü asszony ontotta a bort, meg a szódát.

Az ital lecsuszott András torkán. A szóda karmai belekapaszkodtak a nyeldeklőjébe, mint a fogaskerekű a sinbe. Krákogott.

— Nézze — mondta az asszonynak. És most érezte, hogy a bor feltolakszik a szeme köré. Szinte látta, hogy kigyulladt a tekintete, mint homályos ivlámpa a kisváros sétaterén.

Nagy, végzetes dolgokat akart mondani, de még homályban élt benne minden gondolat. Csak árnyvonalak lebegtek előtte titkos rezgésbe olvadón. Súlyos, mázsás szavak keringtek benne, s nem tudta még, melyik hová fog hullani. Mint félelmetes gőzkalapácsok, amelyek nyelén már ott feszül a vég.

— Nézze — mondta, s ennek az egy szónak szalmazálán még el nem mondott, félig kigondolt szavak szappanbuborékja szinesedett ki. És nőtt beláthatatlan nagyra.

A szoba, a vendégahagyott étterem, megtelt a jövő tánczó tündéréivel. A jövő küszöbe oda varázslódott elébük, a káprázat fényes szögeivel kiverve.

András bátorságot ivott megint magába, s lassan, szaggatottan kezdte a beszédet.

— Nézze, Lenke, a feleségem már nem éri meg a nyarat. Az orvos mondta. Alávalóság tőlem, hogy a koporsó kalapálása helyett más hangokat is hallok, hogy az arcza szürkesége helyett más színekre is gondolok. Utálom, megvetem magam. Boldoggá tenne, ha maga is megvetné érte... Hát igen... én özvegy leszek. És kacagjon, ha akar! A maga kezét akarom megkérni, s minden este, minden reggel, minden éjjel azon imádkozom, hogy a feleségemet tartsa meg, őrizze meg nekem az ég. Pedig maga csak akkor lehet az enyém, ha már ő nem lesz, s ha ő megmarad, magát veszitem el. Látja, én tudok imádkozni mind a kettőjükért. A lelkem homályát felrögzitem a felhők fölé, mint egy könyektől ázott rakétát...

Lenke felemelte a kezét, mondani akart valamit. András udvariasan visszanyomta az asztalra az ujjait.

— Ne, ne... Ne szóljon egy szót sem. Tudja-e, hogy a magasság, meg a mélység a legjobb barátok,

ölelkező testvérek? Ó jaj nekem, akiben [átölelve tartják egymást!

Lenke arczáról nagy könnycsepp pottyant le az abroszra. A fehér szálak mohón itták magukba az elhomályosult asszonyszem gyöngyét. Egy kis nedves folt támadt az asztalon, a mártás paprikaszínű cseppje szomszédságában.

— Hallgasson... hallgasson — kérte Andrást alig hallható hangon. — Minek volt ezt megtudnom, miért kelljen ezentul úgy álomra térnem, hogy egy asszony halálos ágya mellől vétekben született gondolatok szállanak felém? Nem ráért volna később, máskor... kár volt. Most úgy fáj nekem valami, most úgy szorít itt benn valami.

Nagy, fájó csend borult az asztalok fölé. A napot odakint eltakarta egy felhő, s egy árnyalattal sötétebbek lettek az abroszok.

— Tudtam én ezt, sejtettem én ezt — folytatta Lenke és önmagát vádolóan rázta a fejét. — Menekülnöm kellett volna maga elől, mint ahogy utóbb menekültem is már. De későn. Maga is került engem, tudom, de úgy, hogy valahogy mégis visszatalálkozzék velem, és talán magam sem voltam olyan, mint amilyennek kellett volna lennem.

Egymásra néztek, s úgy érezték, hogy egy nagy meleg folyó folydogál a lelkük mélyén.

— Valamikor, gyerek koromban — mondta Lenke, lecsuztatva szemét András arczáról — minden ebéd után imádkoznom kellett. Az apám ölébe vett, az anyám a fejemre tette a kezét, én meg összekulcsolt kézzel mondtam el a jóllakottak imádságát. Tudna most imádkozni?

— Tele vagyok imádsággal — felelte András. És ebben a pillanatban megjelent előttük a falusi ház, árnyas verandájával, rügyező vadszőlőjével. Keresztül látva a falán elébük állt a sápadt arczu, lehorgasztott fejű asszony, fonott hajkoszorúval a homloka körül. Lelkükbe nézett a két, utczára nyíló ablak, mely mögül kíváncsi szemsugár sohasem les ki a poros utra. És a lelkükbe sirt a csend, mely a ház küszöbéről áradt, s úgy feküdt a falak alá, mint a Szent Mihály lova.

— Imádkozott? — kérdezte aztán Lenke.

— Nem, de úgy éreztem, mintha imádkoztam volna.

És valóban, sokkal könnyebben sóhajtottak föl mind a ketten. Mintha nagy kő esett volna le a szívről. Összemosolyogtak. De a tekintetük nem akadt úgy egymásba, mint azelőtt. Valami udvarias meghajlás, barátságos melegség volt benne, s nem fakasztotta ki a meleg forrást a lelkük fenekén. Két jó ismerős nézett egymásra. Két ember, akinek a múltban volt egy pár közös órája, egy-két összeforradt emléke, s akikben lágy enyhületté olvastott minden bántó érzést egy el nem imádkozott ima. Spanyolfal képződött a lelkük között, egy önmagukat legyőző fogadalom spanyolfala. Most már nem látták meztelenül egymást, nem kellett szégyenkezniök. Szabadon, felemelt fővel léptek ki az ajtón, s büszkén, önérzetesen fogtak kezét.

Este már együtt mertek menni a vonaton. Egy kocsiba szálltak. Lenke a női szakaszba ült, András a szomszédos nemdohányzó fülkébe. Aztán együtt álltak egy darabig a folyosón. A többiek közt, a járókelők, idegesen szaladgálók között. Beszélgettek a sorstársakkal, a hajnalban ébredőkkel. Nézték, hogy vacsoráznak a gyenge gyomruak, akiknek nem volt szabad a nyolcz órai megérkezésre várniok. Azután megint leültek a kopott bőrpárnára, ringatózni, szundikálni, kitekintgetni a messziről hunyorgó ablakokra, s beleolvadni az élet nagy ásitásába, mely az álmos ember nyújtózkodásával ölelte át a sötét vonatot.

XIII.

— Pestre megyünk, Pestre — morogta az öreg. — Hadd nézze meg a tanár is. Hátha még segíthet rajta.

A házban nagy készülődés, sürgés-forgás keletkezett. Előkerültek a holnapra való tiszta fehérneműek, ünneplő ruhák. Az öreg kántor vizet melegített, meg akart mosdani tetőtől talpig. Már rég kívánczolt a Lukácsfürdőbe is, oda pedig piszkosan nem mehet az ember. Korán feküdtek le, a kis Laczit már hét óraker letették, ők maguk meg csak a nyolcz órai harangszót várták. Sári is haza ment aludni, hogy együtt indulhassanak el reggel, a félnyolczashoz.

András zárva találta otthon a lakást. Megijedt. Csak nincs valami baj? Sietett az öregekhez. Már ágyban talált mindenkit.

— Jól van a Sári! — kiabálta felé az öreg. — Nem kell megijedni.

András letörölte a homlokáról a verítéket. Meg sem állt az apósa előtt, csak berontott a Sári szobájába.

— Hogy megijesztettél! — mondta neki már félig megbocsájtó hangon. Nem tudtam mit gondolni.

— Kis csacsi az én uram — iparkodott jókedvet tartani Sári. — Épp az mutatja, hogy nincs semmi bajom, ha nem talál otthon. Csak nem képzeli, hogy majd elmegyek hazulról meghalni!

— Már megint a halál! — kedvetlenkedett András.

— Persze hogy halál! Rosszul nevelik az embereket. Miért nem félnek épp úgy az élettől is? Hisz a halál jó, sokáig tart.

Már nem nedvesedett meg a szemé, úgy mint azelőtt, mikor az elköltözésről beszélt. Az életet csak mellékfoglalkozásnak tekintette, s nagyon tudott hinni abban, hogy mire a másvilágon felébred, együtt találja magát szeretteivel. Az a furcsa hite támadt, hogy millió, meg millió más világ van, s az ember a másikon a végtelenig folytatja, amit az egyikben abbahagyott. Ugy gondolta, hogy millió András van és millió Laczika. Millió csendes ház és millió robogó vonat. Millió élet és millió meghalás. Hogy ha majd egyszer — nem is sokára — eltemetik, nem fog tudni semmit arról, amit itthagytott, hanem él majd tovább, feljebb valamivel, talán közelebb valamivel a naphoz, s talán épp hajnal lesz, mire fölébred, cseng a csengőóra, s nagyot nyújtózva rugja le magáról a fölkeltezt álmot.

András már rég a körutat róttá, mikor Sáriék a vonathoz indultak. Világos reggel volt, korán kelő gyerekek törekedtek az iskola felé. Buzgó nénikék vaskos zsoltárral a hónuk alatt tipegettek a templom előtt. A fűszeres kint állt a küszöbön, csupa liszt volt a kabátja. Isten tudja hány zsákot eladott már üzletnyitás óta. Jött egy fiaker, fekete ruhás ur ült benne, nagy táskája ott magaslott a kocsi mellett. Azután poros vidéki kocsi jött, kövér gazdatiszt rázódott benne bő porköponyegben.

— Csupa ur utazik — gondolta Sári menetközben.

S egy kicsit magát is urnak érezte most. Megfeszítette lábát a cipőjében, kihuzta a derekát, s nagyot szippantott a reggeli levegőből.

Az öregek mellette töttyögtek. Az anyja már előre fáradságot érzett, az apja meg a homlokát törülgette. De azért az órájára nézett, szeretett volna visszazsaladni, mert elfelejtett tiszta vattát tenni a fülébe.

Kevesen mentek csak Pestre. Egypár miniszteri hivatalnok füstölt a forgalmi iroda előtt. Ők ráértek mindig. Akármennyit késett a vonat, ők sohase késtek le a munkáról. A gazdag doktorné is utazott a gyerekeivel. Velük a bonne, s az inas. Egy pár ügyvéd vitakozott a kerítés mellett. Azután négyesfogat állt meg az állomás előtt. Utolsó perczen érkezett meg a gróf,

a környék nagybirtokosa. Már jegyet sem válthatott, úgy vitte utána a forgalmi tiszt.

Olyan jó volt kényelmesen elhelyezkedni a bőrdíványon. Sári az ablak mellé ült, nappali fényben akarta látni a vidéket. Fényesek voltak a kertek, a háztetők, a verandák. Kialudt asszonyok szőnyegeket poroltak a kerítéseken. Tarka tyukok szaladgáltak az udvarokon. Az ablakokban ágyneműk párologtak, s apró gyerekek már megkezdtek földben vájkáló játékukat. A mezőkön kocsik gördültek, s hizott ökrök húztak fényes ekéket. Egy-egy fa alatt levetett szoknya tarkállott, rajta férfizubbony, csizma, tarisznya, mellette korsó. A mesgyék mentén emberek hajladoztak kétrét görnyedve. Talán hogy könyöriültre birják a földet, közelebb vitték hozzá a szívüket.

Egy akáczaág csapódott be a nyitott ablakon. Virág volt rajta, fürtös, fehér. Véletlenül nem metszette még le a pályát gondozó vasuti őr. Az ablak ütése kipofozta belőle az illatot, s a fülke megtelt a virág feljajdulásával. Az öreg kántor sietett beszívni a váratlan illatvendéget, s hirtelen úgy érezte, hogy kint ül otthon a ház előtt.

— Ilyen a tavasz a vonaton — mondta Sári az anyja felé.

Pest már csupa nappali láz volt, mire beértek. Sári végigvezette szüleit az ismerős utakon, s meg-megállott egy-egy bolt előtt:

— Itt veszi András az ujságot.

— Itt veszi András Laczikának a kiflit.

— Ez az András szabója.

— Ezen az uton jön András, ha siet.

Az öregek összenéztek a sok magyarázás alatt, s bus pillantásokkal állapították meg, hogy Pestnek minden értéke Andrásához fűződik, Andrástól ered. Andrástól, akinek nem sokáig lesz már meg az értékelője.

Délután két óra előtt ott ültek már a mindentudó tanár előszobájában, a kicsavart lábu szobrok, aranyrámás képek között. Ezzel a sietségükkel azután el tudták érni, hogy elsőnek mehettek be a zöld posztóval párnázott, halálos félelmekre csukódó ajtó mögé.

A méltóságos tanár uron vastag aranypápaszem volt, talán hogy a ruhán is keresztüllásson. A halántékán huzódó aranypálcza még jobban megkomolyította az arcát, melyről számüzve volt minden mosolygás. Nem sokat kérdezősködött. Minek fecsegne hiábavalóságokat. Közvetlenül a beteg testtől kérdezte meg, kopogó ujjahegyével, a tudnivalókat.

— A nagy baj elmúlt, — mondta komoran a doktor — mialatt Sári szégyenlősen kapcsolta a bluzát. Tüdőcsuschurutja volt. Most csak jó táplálkozás kell és nyugalom. Meg sok-sok levegő. Egy hónap múlva már semmi baja sem lesz.

A biztató szavakra Sári arcán kigyulladtak az élet lámpásai. Hogyan, tehát élni fog! Nem kell itt-hagynia Andrást, meg a Laczikát. A sir felé botorkáló szülőket, meg a családi boldogság csendes fészket. Élni fog, meg fog gyógyulni! Egészséges, erős asszony lesz megint. Együtt kelhet Andrással fehér téli hajnalokon, s együtt érhet vele haza illatos tavaszi estén. Ki merte volna ezt hinni annyi keserves éjszaka után, annyi lemondás után! Van Isten az égben! Van. De az is lehet, — gondolta később — hogy meghaltam. Biztos, hogy meghaltam. Ez itt csak a feltámadásom. Jaj, ugyanez az András-e az én Andrásom, ugyanez a Laczika-e az én Laczikám?

Az anyja jobbról fogta karon, az apja meg balról. A régi anya, meg a régi apa. Nem kellett hát félnie, hogy a többiek nem lesznek a régiek.

Még a lépcsőház is egész más volt, mikor lejöttek rajta. Mintha tágasabb, barátságosabb lett volna. A gipszszobrai nem öltöztették olyan ijesztő módon a nyelvüket, s a lépcsői sem döngtek olyan félelmetesen. És más volt az utcza, mások voltak a siető emberek. A kirakatok csábitóbban hívogattak, s a levegő sem fullasztott annyira.

— Mondtam én, Sári, hogy jobban leszel — szólt meg először a kántor.

— Én édes lányom — sirta az öreg asszony.

Sári lelkét felkapta, megdagasztotta a tavaszi szél, s az élet vitorlája vitte, röpitette a házak között.

(Vége következik.)

Toll és tőr.

— j. l. 26.

EGY CSENDES KALÁBER-PARTI került a héten a politikai érdeklődés homlokterébe és a szelíd salátaszegzőn szélcsendjében majdnem tájfúnná dagadt. Pedig az egész tátrai kártyázás aligha lépte át a filléres alap határait és süvíteni legfeljebb a Teleszky József ultimója süvített, mikor lecsapott a Kelemen Samu zöld disznójára. Ugy látszik, hogy ez a zöld disznó csinálta a zavart, az a mesebeli zöld disznó, akiről a Heltai Jenő kis lánya szokott mesét mondani a papájának. Ez az ártatlan elcsipett ász nőtt meg leviathánná a magyar sajtóban és szült politikai gyanúsítást, ami így nyár közepén pitykét sem ér egy kis parázs hazaárulás nélkül. Ehhez azonban persze szükséges volt Lukács László is, mert tudvalevőleg ő veszi legjobban a hazát szegény Kelemen Samuétól, lévén ő igen megszorulva haza dolgában. Ady Endre már készült is egy haragos versre e szomorú alkalomból, hogy megrója azokat, »akik mostan is kételkedni mernek«, de fájdalom, Kelemen Samu rövid és száraz prózája eléje vágott a költészetnek, és mint mindig, most is a rideg próza földi a valóságot. A valóságot, ami olyan szép reményekkel kezdődött és mégis a zöld disznó dicstelen elfogatásával végződött.

ALFRED KERR, akinek annyiszor csattogott a korbácsa, a »Pan« legujabb számában egy polémia hevében ezt írja rólunk: »Pár szót röviden a lajtántuli országról. A földmivelést és a kacsatenyésztést előremozdító lap írja, hogy én »a« magyarokat szidom. Soha. Ez a nép értékesnek tetszik nekem, mert áldott az eljövendő dolgoktól. A világot ugyan nehéz megmagyarosítani (jóllehet ott sok Percy állítja, hogy eleinte angolul is csak kis csomó ember beszélt), de ez az ország, amelynek van hala és barma és buzája, bora és hegedüje, bősége és ambíciója, mindenfajta lehetősége és egy fővárosa, amelynek Berlin előtt már régen volt földalattija, — egy ilyen ország a kultúra számára sokkal fontosabb, mint a Deutsche Tageszeitung«. Nem először ír így rólunk Alfred Kerr. Tavaly »a kék Dunáról« fantáziált egy magyar drámával kapcsolatban. Mit bánjuk, hogy nem jól értesült. A fő az, hogy már az európai lelkek is izgatott találnak ebben a szóban, hogy »magyar«. Amikor itthon megmozdult az irodalom és a politika, a legjobbak reménye abban központosult, hogy a magyarság — nem az átlagemberek előtt, de a kül-

földi zsenik, a kultúra árboczkosár-őrei szemében — még vára-kozást kelt és divatba jön, mint valami nemes excentricitás. Ne értsük félre: nem mint hagyomány. Többé nem mint cowboy, vagy tschikosch, vagy tzigán, dehogy. Hanem úgy, amint most Alfred Kerr szívébe beleröpült a hirünk. Hogy itt a huszadik században egy felcseperedő, siheder nép van, amelyik még csak beszélni tanul, de halhatatlan erőfeszítés van benne, s szinte belehal a vágyba, hogy végre megszólaljon és tegyen valamit. Eddig a magyarság egy totyakos czirkusz-atléta volt; török bugyogóban, karddal. Jövőben talán úgy látják az igaz lelkek, mint egy gyenge és zseniális csodagyereket.

A VESZPRÉMI ÖNKÉNTES agyonlőtte magát s egy-uttal belelőtt a katonai büntetőtörvénykönyvbe is. A hulláját egy utolsó gesztussal szembeállította a táborparancsnokkal, s amint a tudósításokból ki lehet olvasni, téteme mögött sorfalat állanak a többiek, akik ez idő szerint életben tartózkodnak. Nem szégyen bevallani, hogy sokunknak volt vigasza a végső menekvés, kik keresztülhasaltuk Örkény és Piliscsaba meleg homokjait, de nagyot nyeltünk és ezzel elmondtuk befelé, amit kifelé megakadályozott a Reglama. Az önkéntes élete ki van szolgáltatva a fölötteseinek, s ezzel ő maga is csak másodkézből rendelkezik, mert ha a hadnagy úgy akarja, akkor kergeti halálba az alantasát, amikor jól esik. Az örkényi poszton egy kis házikóban olvastam szuvas gerendáról valamely nagykörösi legény bánatos sóhajtását az Alföld után, s nem nagyon hizelgő véleményét a katonaságról mint olyanról; azóta meg tudom érteni, hogy miért vész kárba a sok hivatalos gond, figyelem és dédelgetés, mely a katonaságnak jár ki minden közintézmények közül a leggyakrabban, s meg tudok érteni minden áthidalhatatlan távolságot a szemlem s azok között, akikre azt oktrojálják. A fölöttesek és alantasok közt van a történelem, amit nagyrészt elfelejtettünk, az izzadság, türelem s a fentemlített nagykörösi legény gerendája.

A JÓKEDVŰ ÉS MEGGONDOLATLAN francia újság, a »L'Assiette au Beurre« támadásának igazán nincsen reánk nézve semmi jelentősége. Hiszen tulajdonképpen nem történt egyéb, mint hogy a »petits jeunes hommes« helyett most ez egyszer mi kerültünk sorra, és bennünk lesz annyi intelligencia és uri tempó, hogy éppen olyan józueen fogunk nevetni d'Ostoya rajzain, amelyek bennünket csufolnak ki, mint ahogy megmosolyogtuk Vadász Miklósnak mindenestre sokkal artisztikusabb vonásait, amikor a francziák nemzeti betegségét figurázta ki. Mert bizony csak tréfa az egész. Tréfa, hogy annyi erővel és bátorsággal tudjuk védelmezni, elbrevinni az érdekeinket, mint a francia újság gondolja. Dehogy tudjuk, dehogy tudjuk! Ide-haza ösztövért tótok az urak, akik nemcsak hogy otthon sakkban tartanak, hanem még a frank hazában is bérbe tudnak venni egy élczlapot, amire mi még sohasem voltunk képesek. És féltő, hogy ebből a nevetséges kis támadásból se tudjuk majd levonni a konzekvenciákat. Pedig az eset igen érthetőleg beszél. A »L'Assiette au Beurre«-nek és a tótoknak semmiesetre sem volt igazuk, de méltóztatik ismerni a jó öreg viccet az utolsó kereskedőről? Mi nem bántjuk a tótokat, mert idáig nem volt bennünk annyi erő, hogy végre egyszer a torkukra forraszszuk a szemtelenségüket, de a tanács, amelyet a »L'Assiette au Beurre« adott, mindenestre sokat ér. És az volna az egyellen méltó válasz, ha elővennők a párisi lapocskát, és végiglapozva a magyarellenes számot, megvalósítanók mindazt, amit a tót urak szemtelensége és d'Ostoya ur fantáziája élénk rajzolt. De mikor leszünk mi olyan hatalmasok, hogy megérdemeljük azt a szidást, amit most teljesen érdemtelenül zsebre kellett hogy vágjunk?!

Minden szép volt, minden jó volt.

Kissé vénen, el is késve,
fogtam én az ölelésbe.
Szájam szívemet lekéste.

Minden szép volt, minden jó volt.
Ittam forró csókot, óbort.
Jaj! szerelmem, drága hóbert.

Jaj! szerelmem: himes bárka,
sekély, szürke vízbe mártva;
gyászsisakon gyászkokárda.

Nagy hajókról álmodoztam,
nagy vizekre áhitoztam,
hol rohanni lehet hosszan.

Májusparton ki-kikötni,
vérszín ajkakat lefödni,
szívet szívvvel megtörölni.

Törpeséggel látni nagyra,
forró szívvel esni fagyra,
jobbra menni s érni balra:

ez mérgezte meg az óbort,
Margit így lett drága hóbert.
S minden szép volt, minden jó volt.

Somlyó Zoltán.

Krónika II.

Az Anna-bálról és mégsem arról.

— *jul. 26.*

Anna... Anna-bál... Annabergi csatlakozás... olvasom a lexikonban. Igaz, ma július huszonhatodika van, az Anna-bálok napja.

Anna-bál! Mi minden van ebben a szóban? Benne van — egyáltalán nem túlzás — Magyarország története 1850-től 1880-ig. Akkor, abban a harmincz esztendőben még volt Anna-bál, az emberek még magyar fürdőben itták a bort savanyuvizzel, még ráragasztották a bankó egyik felét a cigány homlokára, még ösmerték ezt a szót, hogy »ácsi«, még bálokon jegyezték el a lányokat, akik a Jósika regényeit olvasták, még tisztelték a szolgabíró, még tiltott édesség gyanánt izlelgették egy-egy bécsi kuplénak az édességét, még négy lovat fogtak a kocsi elé, ha abban csak egy ember is ült, még visszaemlékeztek a katonaéveikre, amiket Milanóban és Veronában töltöttek el, még csak egy napilapot olvastak el egy napon, még... szóval még a régi Magyarországon éltek.

Ma? Ma ugyancsak aláhullott az Anna-báloknak egykoron szüzi fénynyel ragyogó csillaga. Először is ott kezdődik a dolog, hogy az emberek nem azért néznek a naptárba, hogy neveket, hanem azért, hogy le-

járatokat kutassanak. Azután ki tánczol ma, ki nyaral Magyarországon és kinek van jó kedve? Az Anna-bál ma éppen olyan anakronizmus, mint az egyébként fölötté tiszteletreméltó Prónay Dezső báró urnak a zsinóros magyar nadrágja és rámás csizmája, no de hej, haj rámás csizmája. Más emberek lettünk.

Jól van ez így, rosszul van, ki meri azt még kutatni? Hiszen a régi, az Anna-bálos Magyarország még csak olyan tegnap volt és az új, az annabergi csatlakozás tarifáival foglalkozó Magyarország még annyira új. A napjának még csak a délelőttjét érte el. Ki mer itt ujjongani a mán és ki olyan vakmerő, hogy visszasírja a tegnapot? Akkor olyanok voltunk, mert olyanoknak kellett lennünk, ma ilyenek vagyunk, mert nem lehetünk másfolyónak. És itt egyformán hallgatnia kell a konzervatívizmusnak és a radikálisizmusnak. El kell fogadni a dolgokat. Kell őket elfogadni, különben nem lehetne élni. Ha az emberben annyi pyrrhonizmus se volna, hogy egy olyan fontos történelmi dátum kedvéért, amilyen az Anna-bál napja, felül tudjon emelkedni minden pártkereten, akkor már is beiratkozhatik a hidegviz-kurások felsőbb tanfolyamára.

Szóval, volt — nincs. De menjünk tovább, mi van ma? Anna napjától elsejéig hosszú kocsitábor szegélyezi a nyugati, keleti és déli pályaudvart. A kocsikban szürke keztyűs, Stanley-sipkás gentlemanek ülnek és a boldogabbik részük mellett ladyk vannak, akik imálandó angomániával a szép délszaki fejük tarkója köré kötik az utazófátyolt. Istenem, hogy a kulturtörténet-szek nem rendeznek a pályaudvarok körül börendtanulmányokat! Mert ha rendeznének, hát ebből, igenis ebből tudnák meg, hogy picziny hazánk mennyit fejlődött az utóbbi évtizedek alatt. Aki még a régi ferslógos, belső lakatra járó, csirizes vásznu kofferekre és az idomtalan nagy utazókosarakra emlékszik, de elcsodálkoznék azon, amit lát. Angol kofferek, sárgára festett disznóbörből, amelyek olyan vékonyak, mint egy lexikonkötet, vagy egy eszményi hölgyderék. A koffer-ről (most már börendöt is lehetne mondani, mert hiszen a koffer csakugyan börből van és sem pappendekliből, sem kosárból) a tulajdonos névjegye külön börend névjegy-tartóban függ le. Azután külön kalapskatulya, ernyő-tartó, uti necessaire a legszükségesebb számára. Csak ennyit visznek be a vagonba, a többit mind föladják teherárúként. Istenem, hogy tudnak ma az emberek utazni! A börendön többé nem a debreczeni Arany Bika reklámcsédulája ragyog, hanem legalább is egyik interlakeni hotelé.

Igy utazik ma a magyar Anna-bálkor! Illetően végre a magyar is tud európai módon utazni. És az, hogy ezt a nagy mesterséget, ami nem is mesterség, hanem művészet, mint a fürdés; vagy az olvasás, megtanulta, ez talán még a rotációsoknál is jobban mutatja, hogy ez az ország mekkorát lépett a térképen bal felé, szóval abba az irányba, amelyikben a Mercator-féle térképen nyugat van. Börend, külföldi hotelcsédula, necessaire és — angol könyv. Az utóbbit elfogódva irom az előnyök közé. Szubjektív szempontok kedvesebbé tették

számomra a régi utiolvasmányt, a finom, sárga francia könyvet, mint a mostani széles angol nagy Nelson-kiadást. Jobb szerettem a francziát, de magamra alkalmazom, amit az előbb másoktól követeltem más dolgokban. Nem siránkozom és nem ujjongok az ujtások miatt. Elfogadom azokat és ime a disznóbőr-koffer mellé följegyzem nemcsak az angol Nelsont, hanem a Lipcsében nyomtatott angol Tauchnitzot is.

És elvégre nem mindegy, nem végtelenül mindegy, hogy francia, vagy angol könyvvel utazik-e más? Mert hogy ennek az írásnak a legsubjektívabb részéhez is elérkezzem, egy különös passzióról kell elszámolnom. Különös, fájdalmas passzióról, ami fölé egy szerencsétlen szerelemmel. És ez a következő. Pontosan egy órával a nagy külföldi irányokba szaladó vonatok indulása előtt be kell ülni a pályaudvarhoz közeleső kávéházba. Legjobb a terraszra ülni, esős időben az ablakhoz. És onnan kell nézni szivszakadások közt az előrobogó, új rendszerű, hála Istennek új rendszerű bőröndökkel megpakott kocsikat, amelyek előrobognak és hozzák a más urakat és a más hölgyeket. Ezt nézni, naponta nézni, a leggyönyörűbb önkínzás. És ha a masochizmust teljessé akarjuk tenni, akkor még rendeljünk a pinczérnél egy nemzetközi menetrendet és olvassuk el a bécsi lapokban a hirdetések között a »Baeder, Kurorte und Sommerfrischen-Anzeiger«-t. Akkor azután biztosan sirunk, mi Pesthez ideszegezettek. És ez jó, mert sirni, az gyakran nagyon jó.

És ha már itthon maradtunk, és ha már el nem utazhattunk, és ha már kisírtuk magunkat, akkor aztán körülbelül igen mindegy a számunkra, hogy mennyit haladt az ország az 1867-iki esztendei Anna-bál óta. Akkor már igen mindegy, régi koffer, új bőrönd, mindegy, hogy a más ember valami magyar savanyuvizforrás mellé utazik-e, vagy pedig a belga tengerpartra. Egészen mindegy. Hiszen mi úgy sem utazunk. És e csöpp dolog fölötti mély keserűségünkben, azt hiszem, tengersok bölcsesség van. Benne van az, hogy mit ér minden haladás a szegény ember számára? Semmit. Egy nagy semmit. A haladás az ő angol bőrkofferjeivel és az ő Jungfraubahnjával és Reinhardt-Festspielejével és szimfonikus zenekarral bíró oczeánjáróival csak a gazdag ember számára ér valamit.

És itt megint elérkeztünk oda, ahonnan elindultunk, az Anna-bálhoz. Mi változott az országban 1850, vagy mondjuk 1867 óta? A szegény ma is szegény, a gazdag ma is gazdag. Akinek dolgoznia kell, ma is másnak dolgozik, aki számára pedig más dolgozik, az ma is csak ur. Nem történt semmi sem, csak az Anna-bál maradt el. Egy külsőség. De az előbb, a cikk elején még éppen ebben a külsőségben láttunk mindent. A régi patriárkális korszaknak az elmúlását és új időknek a megszületését. Czigány pusztulását és gyárak épülését, az ugynevezett ősi virtus kiveszését és a modern európai művelődés kialakulását, az áldott jókedv hanyatlását és az áldott snobizmus terjedését. És ez úgy is van. Az Anna-bál elmaradása mind ezt jelenti, és mindez mégis nem jelent semmit sem. Szóval, hogy

az Artois gróf híres mondását variáljuk: nem történt semmi sem, csak egy bállal lett kevesebb. Ami komolyan ennyit jelent: Sok történt és mégis semmi sem történt. Mert bármi sok is történik a világon, végeredményben azonban semmi sem történik. Ha csak az nem, hogy az Anna-bálon ma már nem tánczolunk, hanem szofizmákban bölcseledünk. Ami pedig kár, kár, kár.

Lakatos László.

Házasság.

Írta: VICTOR AUBURTIN.

I.

Az esküvő a Stelzheim grófok ősi kastélyában folyt le. Ez Wilhelmine Wolfsthal különös kívánságára történt. Wilhelmine, a menyasszony, volt az, aki nem akart Berlinben esküdni, úgy mint a többi plutokrata leányok szokták. Ő a várban, a régi lovagvárban kívánta az esküvőt, a kápolnában, amelynek kőpadlózata alatt a vőlegényének az ősei nyugosznak. És mivel Stelzheim Erich grófnak, a vőlegénynek, ez ellen semmi kifogása nem volt, az esküvő valóban ott történt meg az ősi, rajnai vár kápolnájában.

Wilhelmine az esküvő után boldogan fogadta az üdvözléseket, kedves volt neki, hogy grófnénak szólitották, és hogy vőlegényének öreg és szegény, de grófnői rangban levő néneje és unokanővérei tegezték őt. Az ellen se volt Wilhelminének különösebb kifogása, hogy a csalájdja, már mint az ő családja, a Wolfsthal-család az esküvő után nyomban elkotródott a kastélyból, amelybe az öreg Wolfsthal a leányán kívül pontosan másfél millió márkát is szállított.

II.

Wilhelmine grófnénak álmái voltak. Ő egyáltalában nagyon finom, ábrándos lélek volt. Amikor a hosszú szakállú biczegő házasságközvetítő Berlinben először ajánlotta neki a mostani férjét, nyomban azt kérdezte:

— És hogy állunk a keresztes hadjáratokkal? ... A Stelzheim grófok résztvettek a keresztes hadjáratokban?

És csak miután a házasságközvetítő igenlő választ adott, gondolt Wilhelmine, akkor még Wilhelmine Wolfsthal, arra, hogy elővegye a góthai almanachot és abban érdeklődjék a Stelzheim-család egyéb körülményei és viszonyai iránt.

Szóval, Wilhelmine határozottan eszményi lélek volt. Amikor először látta a vőlegényét, szinte ujjongott. Gazdagon butorozott leányszobájában mindig ilyennek álmodta a princzet. Ilyennek, amilyen Erich von Stelzheim volt. Grófnak, kicsit korosnak, kopasznak és hajlott járásúnak.

Álmodozásaiban már el is képzelte jövődő életét. A mézesheteket az ősi kastélyban fogják eltölteni ... Páris ... Svájc ... a Riviera, — Wilhelmine mindezt már leánykorában látta. Őt már nem izgatta sem a játékbank, sem éjszakai szerenád a tenger partján. A mézesheteket szóval az ősi kastélyban fogják eltölteni.

Soká nem tarthatnak a mézeshetek. Két hónapig legföljebb. Igaz, gyermekük nem szabad hogy legyen ... Két hónap után azután külön hálószobában fognak hálni

ő és férje, a gróf... Azután pedig bevezetteti magát a társaságba, az igazi főrangú életbe.

De arra, hogy ki lesz az első szeretője: soffőr, vagy herczeg, még nem gondolt Wilhelmine. Csak egyet határozott el, azt, hogy valamelyik szeretőjének angolnak kell lennie. Mert Angliát, azt imádtá.

Igy ábrándozott Wilhelmine a házaseletről.

III.

Amikor a társaság az esküvő után eltávozott, Stelzheim udvariasan közeledett a feleségéhez. Wilhelminének ez tetszett. Ez szép volt, előkelő, olyan, amilyennek ő álmodta.

A következő hetek is Wilhelmine kívánsága szerint teltek el. A gróf napközben keveset zavarta őt. Wilhelmine a parkban sétálhatott, ösmerkedhetett a kutyáival, a lovaival, amelyek mind grófi kutyák, grófi lovak voltak. Azután egész nap öltözködhetett, meg újra átöltözködhetett. Az étkezéseknél találkozott a férjével, sőt étkezések után egy-egy félóráig vele cigarettázott is.

De ami ebben az életben legjobban tetszett Wilhelminének, az az unalom volt. Szépen, előkelően unatkozhatott, úgy, mint egy igazi grófnő.

Wilhelminének a gyermekkori álmái teljesültek.

IV.

A két hónap eltelt. Az a két hónap, amit Wilhelmine az együttélésre, az intimusabb együttélésre előirányzott.

Ebéd után volt. Stelzheim gróf és Stelzheim grófné együtt cigarettáztak a kastély dohányzótermében. A bankár leánya ekkor látta elérkezettnek az időt arra, hogy férjét felvilágosítsa, hogy közölje vele azt a szándékát, hogy az intimusabb együttélést felbontsák.

Wilhelmine aránylag könnyen adta elő azt, amit akart. A mondókája nem esett neheze. Talán még csak el sem pirult.

Stelzheim gróf nyugodtan, udvariasan, férfihoz illő türelemmel hallgatta meg Stelzheim grófné előadását. Amikor a grófné befejezte, a gróf csak ennyit mondott:

— Ebbe nem egyezem bele, Wilhelmine.

A grófné, a bankár leánya a fülének nem akart hinni, amikor ezt hallotta. Hogyan, egy gróf az, aki ragaszkodik a közös hálósobához? Leánykori álmában mégis másnak képzelte a gróffal való házasságot, egy gróffal való házasságot.

Wilhelmine szinte elfehéredett a meglepetéstől. A szeme tárva-nyitva maradt.

— De miért nem egyezik ön ebbe, gróf?

— Azért nem, Wilhelmine, mert ön... bocsásson meg... mégis csak a feleségem... Ugy látszik, ön erre nem is gondolt.

És Wilhelmine, úgy látszik, csakugyan nem gondolt erre.

V.

(*Wilhelmine von Stelzheim grófné naplójából.*)

Ápr. 20.

... Nem értem a férjemet. Ugy viselkedik, mint egy plebejus. Ma ebéd után felajánlottam neki, hogy vessünk véget a mézesheteknek. Erről ő tudni sem akart. Pedig azt hittem, hogy neki teszek szivességet, amikor azt neki felajánlottam. Férfinak, úgy hiszem, kellemtelen lehet az ilyen ajánlat. Meg akartam őt kimélni ettől a kinos helyzettől. És mégis ő utasított vissza. Ez rám,

mint nőre, mint feleségre, hízegő lehet, de — nem kérek belőle. Nem így gondoltam. Egy öreg szerelmes kandur.

Ápr. 22.

A gróf határozottan szerelmes belém. Elpirul, ha lát. De a tervemet azért mégis keresztülvittem. Ma reggel átköltözök a kastély másik szárnyába. Erich délből nagyon szomorú volt. Azt mondta, hogy a felesége vagyok. Miért ismétli ezt állandóan, hiszen ezt ugyanis tudom.

Ápr. 25.

Nagyon nevetséges egy öreg szerelmes férfi. Hát még egy öreg szerelmes férj. Nagyon nevetséges... Egon von Martersberg szolgálaton kívüli gárdista hadnagy... Az első vendég esküvőnk óta.

Ápr. 25. este.

A gróf a vacsoránál bejelentette, hogy a gárdista nem ebédel holnap nálunk... Kár!...

Május 12.

Ez már kezd türethetlenné válni. Erich mindenkivel elzár. Nem enged közel senkihez. Nem értem meg, képtelen vagyok megérteni, hogy előkelő ember hogyan lehet féltékeny... Pfuj!

VI.

Kedves Johannám!

Amikor férjhez mentem, megígértem neked, hogy beszámolok a házasságban szerzett tapasztalataimról.

Ez ígéret óta több hét múlt el. Asszony vagyok, grófné. Valamikor azt hittem, hogy ez minden, most bevallom neked, hogy csalódtam. Ha akarnám, letagadhatnám, de nem teszem. Bevallom úgy, ahogyan van, boldogtalan vagyok.

A férjem szeret. Te, aki ártatlan, kedves, jó lélek vagy, nem fogod megérteni, hogy miért panaszkodik egy fiatal asszony azért, hogy a férje szereti. De meg fogsz érteni, figyelj csak jól reám.

En öregedő emberhez mentem férjhez. Szántsándékkal, eltökélve cselekedtem így. Öregedő gróftól választottam és azt hittem, hogy mellette az életem nagyszerű lesz. Ha nem is mindennapra jut egy regény, de azért meg leszek kimélve a házasság szürkeségétől, unalmától, amitől leánykoromban mindig annyira félttem. Elegáns, felvilágosodott szórakozásokkal teli házasságokra vágyódtam.

Nem sikerült. Kaszinóba vágyódtam és e helyett börtönbe kerültem, egy öregedő Othello a foglárom. Néha azzal igyekszem magam vigasztalni, hogy ez hízegő rám mint nőre nézve. De azután jön a férjem, Stelzheim Erich gróf, szikár karjait ölelésre tárja. Mily utálatos, mily unalmas! Egy férj, egy öregedő férj, aki szerelmes. Ez nem volt benne a házassági szerződésünkben.

És ha még beérné a szerelemmel. De még féltékeny is. Mindenkitől légmentesen elzár. Hideg börtönben élek. Ő azt hiszi, hogy forró. De hideg ez az én börtönöm. Én érzem, hogy hideg.

Azt tanácsolom neked, hogy sose menj férjhez öregedő emberhez. Mert csak az a valóban türethetlen szerelmes. Egyáltalán óvakodjál a szerelmes férjtől, de ha már nem szabadulhatsz tőle, akkor legyen az fiatal. Fiatal! Legalább egy gárdista hadnagy.

Számtalanszor ölel szerető és boldogtalan barátnőd

Stelzheim Wilhelmine grófné.

VII.

Kedves vőm!

Magam resteltem legjobban az esetet. De vigasztalja önt az a tudat, hogy az elhagyott férj bánata nem kisebb a szegénybe jutott apáénál.

Mindaketten meg vagyunk csufolva, kedves vőm uram. Nem tagadom, a botrány engem is megviselt, és amikor a leányom hozzám beállított és közölte velem az ő megmásíthatatlan elhatározását, majd elájultam.

De hát mit tegyünk? Az ilyen fiatal nőknek nem lehet a lelkükre beszélni. Én is, az anyja is mindent megkíséreltünk; hiába.

Wilhelmine most itt ül nálunk. Egész nap durczászkodik, kötekedő és mindnyájunkat gyötör.

Ami pedig az esetet különösen furcsává teszi, az, hogy ő soha egyetlen szóval se panaszkodik ön ellen. Mégis mi lehetett az oka ennek? Talán ön nem szerette őt.

Wilhelmine leányom senkit sem szeret. Efelől nyugodt lehet. Önt meg nem csalta. Ezt szavamra merem állítani. A legjobb lesz, azt hiszem, ha várunk. Kivárni a dolgokat!... Egyszer majd csak minden kimagyarázódik. Értem az ön fájalmát; de én is szenvedek, velem együtt az egész család. És ne felejtse el, hogy ön nem megcsalt férj. Ez pedig, uram, nem közönséges szerencse ebben a korban, amelyben élünk.

Tehát még egyszer, — kívárni! Én és a feleségem mindent el fogunk követni azért, hogy Wilhelmine visszatérjen önhöz. Ezt ígérem önnek. Addig is vigasztalódjék.

Bánatos apósa

Wilhelm Wolfsthal.

VIII.

(Wilhelmine von Stelzheim grófné naplójából.)

Aug. 3.

Most itt vagyunk Trouvilleban. Anyámmal vagyok itt. Mily szép a tenger, mily mulatságosak a francziák. Milyen boldog vagyok.

Senkit sem szeretek. Ezt ma újra és véglegesen megállapítottam. Az életre nem csinállok programot, ehhez még fiatal vagyok. De egyet már elhatároztam magamban. Azt, hogy nem válok el Stelzheimtől. Nem mintha utólag egy cseppet is megbántam volna, amit tettem. Nem én! Cseppet sem bántam meg a rajnai kastélyból való regényes szökésemet. Nagyon meg vagyok elégedve magammal.

De azért nem válok: A cimre egyelőre szükségem van. Ezt akartam mindig. Grófné akartam lenni. Most az vagyok, és hozzá még nincs is gróf, aki életemben háborgatna. Ezt az állapotot nem cserélem fel.

Később? Két esztendeig, legalább két esztendeig így maradok. Azután nem tudom, mit csinállok. Talán akkor elválok és férjhez megyek másvalakihez, akit szeretek. Akkor már köthetek más allianceot. Két és fél esztendő talán a grófnéságból is elég.

Egyelőre azonban kiélvezem új helyzetemet. A tengerben fürdöm és az ő leveleit felbontatlanul küldöm vissza. A francia kicsurokkal beszélgetek ugyan, de azért illő távolban tartom őket magamtól. Nem csalom meg Stelzheimet. Minek? A multkor, mielőtt ideutaztunk, Berlinben láttam Egon von Martersberget. Azt a fiatal gárdistát, akinek nálunk kellett volna ebédelnie. Akkor Stelzheim nem engedte és én milyen boldogtalan voltam ezért. Most beszéltem Martersberggel is. Micsoda majom! Ha meggondolom, hogy akkor, talán elkeseredésemben... De most? Nem! Sem ő, sem más! Mind egyformák ők!

A munka.

— Emil Verhaeren. —

Ti munkások, kisajtott milliók,
Kiket a munka dicsfényvel övez,
S kik névtelen, hős vértanuk gyanánt
Győzelmesen járjátok a jövőt,
Edzett kebellet, nyersen és elszántan,
Szorongó kin, erőszak és diadal közt,
Lelkem mily gyakran festi így élembe
Örök bus dicsőségtek képeit.

Szeretlek én virgoncz, ifju suhanczok,
Kik nyertő mén száguldó iramját
Aczélmárokkal tartjátok pórázon;
Fadóntók ti, a fenyves remetéi,
Sovány rögökön csüngő durva pórok
Kik széles ivben szórtok el magot,
Magasra dobva, hogy amig lehull is
Ezüst napfényt igyon magába még.

És ti matrózok, kik vig dalt dudolva
Kelték egy éjjel messze, messze utra
Mikor vitorlát enyhe szél dagaszt,
Remeg az árboc s roppan a kötélzet;
S ti teherhordók, széles vállatok
Amint pekelyként emeli a partra
Világjáró hajóknak drága terhét.

S ti, rejtélyes fém bátor kutatói
Ott fent, hol a világvég éjbe fagy
S örök tél karma láncczol le magához,
És ti, a bányák elsüllyedt lakói,
Kik szük tárnákban elgyötörtén csuszva
Robbantjátok a szén sötét erét.

S forró kemenczék pörölyforgatói,
Korom s aranytól fénylő homlokokkal.
Görnyedt derék, melyből hatalmas izmok
Hajolnak a vörösén izzó vasra,
Ti érczből öntött hősök s héroszok.
Kik küzdtek és alkottok szakadatlan
Vészes erővel népes műhelyekben
Szívem testvérként vonzódik felétek.

Oh munka, mely komoran s ernyedetlen
Vajudik földön és vizen s a föld belében.
Ez országokra hasgatott világot
Csak te forrasztod mint vasgyűrű össze,
Oh férfi-tettek, mikről senki sem szól,
Milljom ideg, nem lankadó karok,
Miket egy czél, egy akarat feszít:
Hogy a világ letiprott homlokára
Reá üsse hatalma bélyegét,
S folyót szárítva, hegyeket moztatva,
Köröskörül szárazon s vizen
Uj akaratnak béklyójába hajtja.

Várnai Arvéd.

Saison.

Kávéházi záróra.

— Rabbi, prófétálj!

— És megjelenék az Insel cég kiadásában, németeknek országokban, Leipzig, avagy Lipsia, avagy Lipcse városában néhány könyvecske, szemnek csinos keményded kötésben, kitűnő papírra nyomtatva, pompázatos típusokból kiszedve, világ legjobbfejű férjfiainak írásokat tartalmazva, mindössze ötven pfenniget, azaz hatvan fillért kóstálván. És a teutonok vásárolák a könyveket, mint a bolondok, és nagy vala az ő szívöknek öröme, hogy lelköket illetéknéppen olcsón mivelhetnék, és idejüket hasznosan agyonverhetnék.

— Rabbi, mi köze ennek a címhez?

— És megjelenék magyaroknak hivatalos lapjokban ama hangos hira, hogy Szent-Mihály havában, mely alatt közönségesen szeptember értetődik, új kávéházak nyiladoznak majdan Budapest városa utczáinak sarkokon. És emez új kávéházakba ismét beülendének emberek fíjai, kik már magok alig emberek s miközben csavart, avagy apróra vágott dohánylevelekből fertelmesszagu füstöket fujnak a levegőégbe, ismét semminek tevésevel pazérják napjaikat, bárgyúságokat fecsegtvén az időknék végéig. Peretlen prókátorok, pácziens hijján szükölködő felcserek, mosdatlan költők, bankatlan bankárok és egyéb földnélküli Jánosok újabb alkalmat lelnek tétova óráiknak hívságok hívságával való bétöltésökre.

— Avagy baj-é ez, rabbi, hogy én is arhaizáljak?

— Gonosznak forrása ez. A város tovább-butuland...

— Szép szó.

— Szép és a valóságot hüvelyében rejtő: a város tovább-butuland, még keletiebb és parlagiabb leend, bátor már mostanság is olyan keleti és parlagi, hogy párját nem találod, ha keresten-keresed is. Mondd meg nekem, fiam, ki tud itt néminémüt, avagy ha nem tud, ki tanul egy és mást, ki törekszik az ő lelkének tökéletességére? Én mondom neked, hogy senki. E város ama Messiás-várók városa, kik néznek a jövődő méhébe: vaj érkezik-é a minden hájokkal Fölkent, elhozván a mindennapi fekete főzeléknek árát, mely keverék nyelvökön talján és germán szóval pikkoló-kapuczinernek nevezetik s amelyből minden tétlenség fakadoz. Ezt iszsza már az asszonyállat is, kinek édes sziropot kellene innia otthon, önkezével kotyvasztottat. Ezt iszsza immáron az éretlen csecsemő is, kinek anyja dagadó emlejéből czükkroztatlan, hab és föl nélkül való tejet kellene szivnia. És eme pikkoló-kapuczinerből áradnak a zavaros álmok, üzleteknek alaptalan gründolások, férjeknek megcsalattatások, serdülő ifjaknak paráznságok, Policzia-Gazettában látott mezejtelen tánczosnék megkívánásából serkedően. És ebből származik az ő testök elsatnyahodása, mert nem csupán kávé-levesöket nyelik e város lakói a kávépalotában, hanem egyéb étkezésö-

ket is. Kérem tőled, mit kapnak ott éhségök csillapításául? Sertésnek gyatra karaját, büzősen savanyított káposzta levével. Páris városából eredtnek mondott, husnak lenni állított, rózsaszinü, de kolompérral kevert kenyérbelet, avagy hig tojásételeket, fejedelemökre, nagyságos Zápolya Jánosra emlékeztetőket.

— Hát ugy véled, rabbi, hogy vendéglöbe menjenek?

— Menjenek a fenébe, fiam. Hazamenjenek az ő száláikba, a férjfiaink az ő méhelyeikbe, az asszonyok az ő kamaráikba, a zajgó csecsemők az ő táplálók mellére, dolgozzanak és gyarapodjanak, és ha idejök föléből telik, vonuljanak az ő könyvesházokba, elméjüket palérozandó. Avagy ne sajnálják testök fáradságát s menjenek zöld lombbugasok alá, hallgatni a mádarak csácsogó szavát, falevelek sóhajtozásokat, sásnak, nádnak, gyékénynek suttozásait.

— És mondd, rabbi, hogy jön ez az egész a zárórához?

— Csak ugy, fiam, hogy az ő főkapitányok, aki valójában helyesebben cselekednék, ha a latrokat fogdostatná össze, elrendelé a kávépaloták éjféltutáni egy óraker való becsukattatásokat. Ehhez nem vala joga. De nekik magoknak jogok van az ő lelkökben nem éjféltutáni egy óraker, hanem már sokkal előbb a kávépalota becsukattatására. Éljenek a jogokkal s ne a kávénak tornácaiból zárják ki magukat, hanem a kávéházat zárják ki magokból. És akkor talántán leend belőlük valami, mert így, amiképp most vannak, a kávészibrik letörött fülei ök, melyek a szemétdombra hajittatandak. Amen.

Gábor Andor.

HETI RIGMUSOK.

Rondó.

Járok a szobámba fel-le:
Siófok? Boglár? vagy Lelle?

Mérsékelt áron és bölcsen
A nyárvéget hogy hol tölcsem?

Bölcsen és mérsékelt áron
Hol dühöngjek eme nyáron?

Járok a szobámba fel-le:
Szemes? Zámárdi? vagy Lelle?

Mezitlenül és kevélyen
A homokot hol kefélyem?

Kevélyen és meztelennen
Hogy hol káromkodjam fennen?

Járok a szobámba fel-le:
Világos? Berény? vagy Lelle?

Hol van koszt és hol van kvártéj?
Hol kakukfü? cic? szamártéj?

Cic-, kakuk- és egyéb-zöldség?
S hol legkevesebb a költség?

Járok a szobámba fel-le?
Révfülöp? Almádi? Lelle?

Nyomor van, nagy és kiáltó:
Hej, lovászom, hol a váltó?

Szivem vágya vágya kerget,
Tedd a váltóra a nyeret!

Husz perczent, vagy harmincz kell-é?
Hadd menek le Lelle mellé?

Pikk.

INNEN-ONNAN.

— **Herczel Manó.** Báró lett s ezzel a betegek és orvosok régi elismerése mellé megkapta a legmagasabb világi kitüntetést is, mely az orvosnak a magyar glóbuson kijár. Amit róla tudunk, az ezúttal sem változik: nagyszabású ember ő s pályájának mindinkább ritkuló klinikusai között: nagy orvos. Ma 1912-öt írunk s a hipotézisek jobban élik világukat, mint valaha (ha Londonban utjára bocsátanak egyet, a kontinens összes laboratóriumai azzal csépelik el az időt). Herczel első sorban a gyakorlat embere, vagy helyesebben szólván, a betegké. Azok közé az internacionális kapacitások közé tartozik, kik a nemzetek örökös féltékenységi versenyében reprezentábilis nagyságok, s ezek között is állandóan megtartotta a maga helyét. A neve épp oly ismerős Heidelbergben, mint a legutolsó magyar faluban, s hozzá kell tenni, hogy e tekintélyes földrajzi távot a betegek és hozzáértők hallgatólag és mély megbecsülése közben futotta be. Mindenki ismeri a munkásságot, melyet az appendicitis körül kifejtett s e tekintetben oly finom nuánszokig jutott el, amit csak a berlini Sonnenbegről tudnak. Sokan érdeklődtek már iránta, foglalkoztak vele s kutatták az utat, melyen át a legmagasabbra eljutott; a titka pedig egyszerűen az, hogy mindent, amihez hozzáfogott, lelkiismeretesen és szaktudással végzett el. A diagnosztikai tudása tüneményes: a gyakorlat, a tapasztalat s az átélt dolgoknak bölcs értékelése birodalmának katexochén uralkodójává tették. Mindezekon kívül pedig a szó tiszta és nemes értelmében: professzor. Egész iskolát nevelt már maga körül s igen sok tehetséget bocsájtott utjára, akik az ő szárnyai alatt lettek azokká, akik. Azok, akiknek gyakran volt alkalmuk az osztályán megfordulni, sokat beszélhetnének a nagyszerű és fölényes humoráról, villámgyors észjárásáról, tanulságos kollégiumairól, és arról, hogy néhány kivételt leszámítva, alatta profitálhattunk legtöbbet, míg a Pázmányhoz címzett intézmény padjaiban ültünk. A rá való emlékezés most is kellemessé festi az időt, mit a közelében töltöttünk.

* * *

Z Balkán. Mégis igazuk van azoknak a divatjamult pesti sanzonetteknek, akik ilyenkor nyár derekán — az orfeumricsajok hétszülk esztendejében — kiröppennek a meghitt szeparekből és melegebb hazába szállnak, hol újabb, ragyogóbb plörözökkel cserélhetik fel kopott tollazatukat. A melegebb haza közelebb van Afrikánál és gyakori királygyilkosságai mellett arról is nevezetes, hogy a pesti szerelem-export legmagasabb árfolyamu piacza. Belgrád... Elnéptelenedett artista-tanyák unalmas hajnalában oly ábrándos megilletődéssel ejtik ki ezt a szót, mint a párisi grande demimonde-ok Monte-Carlo, vagy Biarritz nevét, mint a bécsi brettlik harminczadrangu prima-

donnái Nisnij-Novgorodét. Igenis, Belgrád. Mert a pesti orfeumcsillagok szemében Belgrád az itálperczentek Eldorádója és a bőkezű pálok kifogyhatatlan Kánaánja, ahol máról-holnapra tizszeresére megnövekedhet az ázsíójuk. Ime: porucsnik Pasics pisztolya elé állította hadporucsnik Jovanovicsot és átlukasztotta a rivális szívet. Lovagias affér, halálos párbaj egy olcsó sanzonett miatt. Az ember önkénytelenül elmosolyodik. Hát megtörténhetik ez egyebütt, miint a szerb metropólisban? Bizonyára. De hogy Belgrádban ilyesmi gyakrabban esik meg, mint például Budapesten, az mindenesetre azt bizonyítja, hogy Budapest legalább is olyan messzire van a Balkántól, mint a szerb porucsnikok ostoba naivitása a magyar tisztek jóllakott czinizmusától. Melyiket tartjuk alacsonyabb rendűnek? Ez nem ide tartozik. Csak objektíven konstatáljuk az egyszerű tény, hogy a belgrádi tisztek még párbajjal, vérrel, halállal intézik el a »melyik a kettő közül?« problémáját, de Budapesten, Európában, tizenhárompróbás vénült városokban ilyenkor ötven százalékos egyezséget kötnek és megoldásul kidobják a diványt.

* * *

X Gromon Dezső. Ha Angliában, vagy Németországban élt volna és ott érte volna utol a halál, akkor fel kellene sorolni az érdemeit, el kellene mesélni az életpályáját, beszélni kellene arról, hogy államtitkár volt, politikus és más egyéb, szóval meg kellene emlékezni mindenről, csak arról nem, hogy elegáns ember volt, sőt — magister elegantiarum. Angliában, vagy Németországban erről nem szabadna beszélni, mert hiszen ott egészen természetes, hogy az, akinek rendben van a feje és a szíve, tiszta ruhában is jár és éppén olyan féltve őrzi a külső megjelenés korrektségét, mint a belső értékeit. Ott nem fontos, hogy valakinek jó nadrágjai vannak, sőt kegyeletstörté volna rólok megemlékezni, mert ott mindenkinek jó nadrágjai vannak. De Magyarországon vagyunk, a gondozatlan körmök, a formátlanságok hazájában, és itt feltűnik, ha valaki úgy öltözködik, mintha nem is Magyarországon élne. Itt meg kell hajolni a vasalt nadrág előtt, mert itt bátorság kell ahhoz, hogy valakinek vasalt nadrágja legyen, hogy valaki gondot fordítson a külsejére és annyira figyeljen a formákra, mintha mással nem is kellene törődnie. Bizonyos, hogy itt a rohanó, tülekedő küzdelemben, amelyet az emberek a kenyérért, a pozícióért, a karrierért folytatnak, összegyűrődnek a ruhák és kipirulnak az arcok, s az embereknek nincsen idejük ahhoz, hogy a gesztusaik, a külső képük is kifogástalan legyen. És ilyen körülmények között ritka és tisztelétreméltó látvány egy öreg ur, aki magas kort ért el és magas pozíciót, aki az élet harcából nagyon is kivette a maga részét, s mindezt anélkül, hogy fölött ejtett volna az exteriurján. Petronius Arbitert is csodáljuk, mert rózsák között és izlésesen tudott meghalni, mennyivel több csodálatot érdemel Gromon Dezső, aki magyarnak született és mégis úgy tudott élni és meghalni, mint a nevezetes római.

* * *

Z Ágota kisasszony, az ezüstpatinás Kiss-poéma eszelős vénleánya váratlanul megelevenült Szegeden, kinyitotta bérozsódódott ajtaját és szorongva tipegett a kihágási bíróság felé, ahová közveszélyesen dűledező háza miatt cztálták be már vagy huszonötödször. — Simonyi-aszódi Tóth Ilona vagyok — mondotta büszkén Ágota kisasszony, de a hangja kissé remegett. Azután erélyesen protestált ellene, hogy házában évtizedek óta gyűl már a piszok, de a két rózsatőt, egy régi, virrasztó szerelem két rózsatőjét csakugyan mossa már a víz... A víz, a nagy, sebes víz, amelyet bármilyen vad rohanásában még lehet kötni, de a parton álló rózsatőket egy bus napon kíméletlenül elscdorja. Pedig az Ágota kisasszony egyhangu, fájdalmas életének e rózsatővek voltak a fókuszai, közöttük keringett ez a furcsa, nesztelen pálya, amely félszen elkerülte az idegen emberek

zegzugas utait, az utcák kanyarodását és a villamosok tébolyult vágatását. Neki társtalanul s elhagyottan is nagyon gazdag az élete, amelyet e két mulandó rózsató és a rajtuk fakadó halovány emlékvirágok úgy beillatoznak, mint egy mesebeli tündérpalota kertje. És a két rózsató még ott áll a parton; de holnap, vagy holnapután, vagy azután egyszer nyomtalanul elsodorja a víz, mert a nagy, sebes víz mindennap elmos sok-sok millió rózsátot, bárhogy öröködnék fölöttük az Ágota kisasszonyok.

* * *

♂ **A világbajnok vallása.** A klerikálisok ujságja, amelynek épp úgy áll az Alkotmány név, mintha volna egy sánta, pupos, elcsenevészesedett kis nyomorék, akit Zrinyi Etelének neveznének; Fuchs Jenő, stockholmi világbajnoksága alkalmából nagyon megróttta a zsidókat, mert Fuchs is zsidó lévén, örülni mernek győzelmének. A néppárti ujság megróttta a zsidókat és a »liberális« sajtót, mert a zsidó Fuchs győzelmének jobban örült, mint a keresztény Prokopénak. Erre a korlátolt szemrehányásra nem szabad védekezéssel, vagy magyarázattal válaszolni. Csak hirtelen le kell szögezni és eltenni azoknak az okoknak a tömegébe, amelyek miatt a magyarok nem győzhettek Stockholmban. Egy olyan ország sportja, amelyet klub-háboruk mellett még felekezeti szempontok is dűlnak, egy világversenyben csak olyan csufosan szerepelhet, mint ahogy a mienk szerepelt. Nálunk nem érdemes győzni, mert mikor egy magyar ember elköveti a legnagyobb bravurt és eléri a legnagyobb sportdicsőséget, hogy két olimpiádon szerzi meg a világbajnokságot, akkor nemcsak őt igyekeznek dicsőségében lehüteni azzal, hogy zsidót kiabálnak rá, de egész fajtáját is szidják és ócsárolják, dühüknek tehetetlenségében és alantasságában. Különben, hogy a klerikális tábor dühe mennyire vak, azt legjobban az mutatja, hogy az egész zsidóságra rásüti a »kardiszony« bélyegét. Ugyanakkor, mikor a Stockholmban világbajnokságot nyert csapat nagyobb részében szintén zsidókból állott. Az igazi, a tudományos, a komoly antiszemitizmus aligha köszöni meg az ilyen kirucczanásokat.

* * *

24 **Az oregoni doktor.** Ó, régen láttam Oregon — sóhajtott busan a doktor, a bolgár Lessing, emlékezve Bölcs Náthán örökbecsü szavaira: senki sem lehet próféta, akit be nem csuknak legalább hat hónapra saját hazájában. Ámbátor lehet, hogy ezt nem is Bölcs Náthán mondta, de Dusárdy bíró mindenestre mondta, különösen ami a hat hónapot illeti és Lessingre nézve még is ez a legfontosabb. És a bánatos sóhaj most megfejlheti azzal, hogy a rég látott Oregon bizony még egy kis ideig nélkülözni lesz kénytelen aranykalászos rónáival, szép-irodalmi lapjával, gyógyyszereszi doktorátusával és hajóstársasági pénzeivel egyetemben. És higgyék el kérem, hogy ez a vessző alatt többször mellékelt sóhaj mégis csak az ő igazát bizonyítja. Mert lám, mikor ő kivándorolt, a macska sem nyávozott utána, most pedig, hogy hazahozta a honvágy, kénytelen elfogadni az állami vendégszeretet marasztalását. Hát nem kell innen kivándorolni? Persze hogy ki kell, még pedig lehetőleg az oregoni bölcs doktor közvetítésével. Meg is tesszük, a kis kísit, csak teljen el az a hat kis hónap.

* * *

♂ **Sziám.** Sziám volt az egyetlen komoly fenevad a budapesti állatkertben. A többiek már mind elsajátították a pesti kulturát és az exotikus országok civilizált és declassé fejdelmeinek életét élték ketreczeikben. Sziám azonban azt mondta: nem! Megfeledezett a spanyol etiketről, amelyre Schönbrunnban tanították, vasrudakat hajlitott, embert ölt és re-

prezentálta az Állatkertben a dsungelt, az őserdőt; bemutatta dühének félelmetes erejét, amelyről, eddig csak utleírásokban olvashattunk. Sziám kezdett terhére lenni az Állatkertnek, amely elvégre is nincs fenevadak számára berendezve és Sziámot halálra itélték. A Fővárosi Közlönyben pedig apróhirdetés jelent meg, hogy egy szolid elefánt kerestetik sürgősen. Sziám; amikor értesült minderről, nyilván úgy gondolkozott, hogy a rengetegben eldölni érdemes, de az Állatkertben, ágyban, párna között nem, s amint azt régi spanyol tragédiákban látta, saját maga lett bajának orvosa. Kitérte a fájós agyaráját. És néhány nap óta ő is megszolidult, szelid, mint egy alligátor, vagy egy hiéna, gyönyörködik a Wagner-zenében; a vízesésben; a mozi-ban, amely a vízesés alatt berreg és a randevukban, amely »Megigézett 74911« és »Tiziánhaju 50«-közt megy végbe a vadregényes bérceken. A tanulság e kis meséből az, hogy a fogfájás fedülje még egy elefánt kulturáltságát és lelki harmóniáját is. Az Állatkertben most újra minden csöndés és a méla pesti éjszakába csak a bombardonok bömbölnek.

ZENE.

Wagner Cosima.

A nevét három esemény teszi aktuálissá. Bayreuthban megkezdődtek az ünnepi játékok; Berlinben letartóztattak egy ismertnevű író és újságit, mert szatirát írt a Wagner-dervisekről és a Bühnenweihfestspielről, hogy nem is annyira istentisztelet, mint üzlet; a német-írók és művészek pedig mozgalmat indítottak azzal a czéllal, hogy a Parsifal előadási jogának kizárólagossága törvényben biztosíttassék Bayreuth számára a jövő esztendőn túl is; amikor a szerzői jog már nem védi többé a zeneszerző rendelkezéseit. Ez a mozgalom a lex-Parsifal érdekében Cosima asszony művészetpolitikai oeuvrejének betetőzése. Siégfried őszülő fejjel is csak egy fáradt királyfi, aki az apja imperatív gesztusait nem örökölte, az uralkodásra képtelen, és a Wagner-egyháznak Cosima asszony lett a feje. Művészi lendületben az urát ő sem követhette, de a lekében megmaradt azoknak a küzdelmeknek az emléké, amelyeket az apja és a két férje vívott a közönséggel, és amelyeknek elkeserítő vereségei ahhoz fűződtek; hogy a művész szuverénitás: társadalmi pozíció és pénz hiányában nem tudta megvalósítani az eszméit és tehetetlenül ki volt szolgáltatva az ellenségeinek. A művészi diadalok bekövetkeztek még Liszt és Wagner életében, Cosima asszony azonban tovább vitte a küzdelmet a szuverénitás érdekében, a pozícióért és a pénzért, amelyek egyedül garantálták az eszmék mindenkor való megvalósulását, a Gesamtkunstwerknek függetlenségét és önállóságát a közönséggel szemben. Bayreuthot kiemelte az anyai romlásból, erőssé tette, a rajongókat párttá szervezte, és állta a harcokat keményen Wahnfried ellenségei ellen. Wagnerék szuverénitást küzdötték magukat a művészi életben, a kezük mindenüvé elért, még hozzánk, Budapestre is, nekik köszönhetjük, amint ismeretes; Michalovitsot és Ballingot is. A pártszervezés azonban, mint minden politikai ténykedés, agitációval, intrikákkal, erőszakoskodással, gyűlölködéssel és jutalmazással járt együtt, továbbá bizonyos gazdasági szempontok kidomborításával, ez reakció eredményezett;

de ez a reakció elenyészően kis rossz ahhoz a hatalomhoz képest, amelyre Bayreuth tett szert és amelynek a lex Parsifal-mozgalom a fokmérője. A mozgalom nem találkozik rokonszenyünkkel. Wagner előtt a görög dráma ideálja lebegett, a művészet, amely nem az uralkodó osztály művésze, de minden emberé. Ennek az alapgondolatnak a végső konzekvenciája, hogy Parsifal sem lehet Bayreuth monopóliuma. Az ünnepi játék szent tisztaságát pedig nem kell féltetni, nem szennyeződik az be, ha egy színpadon kerül is színre a Vig özvegygyel. Krisztus korcsmákban is prédikált, és a kilenczedik szimfóniának sem ártott, hogy operett-színházban szólaltatták meg. Inkább attól kell tartani, hogy a Parsifal nem kell a mai operaközönségnek, hogy e késői oratórium repertoárdarab sosem lesz. Bayreuthnak azonban veszteni valója semmiképpen sincsen. Bayreuth varázsát fölösleges törvénnyel védeni, nem veheti azt el senki sem. Bayreuth atmoszférája, ami a legfőbb érték benne, az utolsó budapesti Wagner-ciklus tanúsága szerint: nem transzportképes.

Uj magyar énekesek. Az újságokban ilyen hírek jelennek meg: A kormánybiztos a balmazi segédjegyzőt ösztöndíjas tagnak szerződtette az Operaházhoz. A czelli tanító hangjának kiképeztetése céljából hatszáz korona segítséget kapott. A gerezdi szolgabíró lesz a színház új baritonistája. Stb. Lipótvárosi intellektuellek borzongva gondolnak a mérnyelre, amikor is az Opera-kávéházzal szemközt fekvő müintézetnek egy magyar közigazgatási közeg éneklő Lohengrint és Don Juan egy falusi tanító lesz. Mi azonban a magyar operai kultúra alapjait látjuk ezekben a hírekben. A szervezés munkáját Bánffy Miklós a legelején kezdte. A módszere élénken emlékeztet arra, amelylyel Kazinczy a magyar irodalmat megcsinálta. Iróra volt szükség elsősorban, tehát — mindegy, hogy milyen — lelkes istenfit üdvözölt mindenki-ben és buzdításokkal, édes dicsérettel kövezte ki a Magyar Parnasszusra vezető utat. Az Operaháznak eddig legfeljebb ha Krecsányi szállított énekeseket, akikből külföldön jó rendező, ambíciózus karmester Burriánt és Feinhalsot nevelt volna. Pesten azonban leszoktatták őket az éneklésről és hoztak drága pénzen öreg idegeneket. Nem lévén Magyarországon operaszínpad, csak egy, és az ösztöndíjak a megbukott hazafias operák szerzőinek felsegélyezésére rendeltetvén, érthető, ha jóhangu szegényemberek távolinak és reménytelennek látták a lehetőséget, és meg sem kísérelték, hogy színpadon érvényesüljenek, hacsak a vérük nem vonzotta a bohémélet-hez. Inkább elmentek tanítónak, vagy gazdatisztnak. Caruso — mondják — kárpitos volt, Slezák kovácslegény, Ney Dávid zsidó kántor, Van Dyck földmives, Dalnoki Viktor meg éppen fogorvos, — ki tudja, a világ legnagyobb Siegfriedje nem éneklő-e a Szózatot egy falusi iskolában? Valószínű, hogy az énekesek után sor kerül a magyar komponistákra, akik kedvük vesztetten tanítanak zongorázni és összhangzatant a zeneiskolákban, mert a pénzüket elköltötték a magyar népi muzsika tanulmányozására, a Néprajzi Múzeum nagyobb dicsőségére és a pályázatokat az öreg kollégák a zsenik helyett — amint a zenetörténet tanítja — az ügyeskedő fiatal gyerekeket jutalmazták. Az Operaházban volt eddig sok minden: félmillió deficít, kóristasztrájk, hatvanezer koronás tenorista, hazafias történelmi opera és hétnyelvű előadás. Ezentúl talán magyar sikerek és magyar énekesek is lesznek:

A nyári divat iránt érdeklődő hölgyek a Szenczer női divatruház (Király-utca 53., Teréz-templommal szemben) legújabb nyári slágereiben megtalálják mindazt, ami elegáns, divatos és amellettt jutányos.

IRODALOM.

Dosztojevszkij.

I.

Harmincz éve, hogy az új Apokalypsis írójának arcán kisimultak a redők. Csudás nagy, tiszta homloka fehér lón és hideg, mint az orosz puszták hava. Füléhez ült az örök csend és félig nyílt ajkai mögött sötéten bujt meg az örök éjszaka.

Aki egyszer látta fotográfiáját, sohasem felejt el.

Hosszu, szürkülő szakála a mellére borulva alszik, s feje alatt a süppedő párna szétfutó ránczai fekete glóriával sugározzák körül mozdulatlan arcját. Gyönyörű, boltozott homlokán — emlékeznek a Bramante kupoláira? — nem hagyott nyomot sem a bitófa negyedórája, sem a katorga ezer egyforma napja. Tudott-e mosolyogni? Most nyugodt, rettenétesen nyugodt. Egyedülálló ez a zord és fenséges nyugalom, talán csak a szegény Léliáné fogható hozzá, a kis párisi fogadó rongyos szalmazsákján, mikor utolszor gondolt Jézusra. Két ittfelejtett prófétái a Názárethinek: Dosztojevszkij és Verlainé, így találkoztak tizenkét esztendő és tizezer kilométer távolán át. De életében amaz, a nem hivatalos próféta — akit még csak ki sem átkoztak, mint a jasnája-poljanai remetét — egyedül állt, elnézve mindenki feje fölött, rongyos cipőkben pihenve meg Szibéria és az epilepsia szörnyű állomásain. Vajjon tudott-e mosolyogni?

2.

Az ember lelkében lakó szörnyek, amiket a *Raszkolnyikov*-ban, az *Idiótá*-ban és a *Karamazow*-ban irt meg, azóta élnek, mióta először szólott róluk. Kinyilatkoztatások a könyvei, kinokról és kétségbeesésekről, amikről eddig nem tudtunk, s amik most már sohasem fognak elpihenni. Halálos biztossággal vezette kését az eleven husba, az emberiség husába, ahol a szétszakadt izomrostok alatt fekélyek és sebek, rothadás és nyomoruság laknak. Micsoda kegyetlen bátorság fordította arra a szemeit, micsoda elszánt kíváncsiság tétette fel vele a kérdést: akarom tudni, ki vagyok? És nem elégedett meg a Bazarow élve boncolt békáival, a gyóntató fülebe sugott vallomásokkal, melyekben, őszintében, egészen akarta tudni a nagy titok megoldását. A halállal kelt birokra a rejtett zár kulcsáért. A kést kérdezte, faggatta, a kést, aminek sima pengéje visszatükrözi az ember arcját, mielőtt átszurja a szivét, a fölemelt baltát és a guillotine lecsapó bárdját. A halálban van az élet titka és csak rajta keresztül lehet értékelni az ég kékjét; Rogozsin pénzét és Szonya eladott testét. Pozitívumot akart, csak egy tenyérnyi biztos talajt, amely nem inog meg soha, amit nem röpíthet levegőbe a nihilizmusnak sem a filozófiája, sem a dinamitja. Nem az orvosra, a papra, a katonára, a miniszterre, vagy rendőrré volt kíváncsi; az emberre, aki benn lakik a homlokcsont mögött, aki nem visel ruhát és érdemrendet, s akit, ha egyszer Romanovics Rodionnak, Myskinnek, vagy Hippolitnak hívnak is, mindig ugyanaz marad: rejtély, misztérium. Fogcsikorgatva, lihegve döngette a hét lakattal zárt kaput, s mikor bedöntötte, pusztá kézzel ment harcra a kiszabadult rémekkel, az új Apokalypsis szörnyeivel. Dante énekelt erről a világról, mikor lejutott a kilenczedik körbe. Az orosz óriás halottfehéren jött vissza és a hangja elakadt az erőlködéstől, míg kimondta: Ecce homo... De kimondta.

Aztán kétségbeesve gázolt végig mindenben, megelőzve a lesújtó nietzschei evangéliumot: ah Eckel, Eckel... Raszkolnyikov zokogva görgeti fejét a földön, Hippolit meghívja az ismerőseit a temetésére, a groteskség már emberfölötti méreteken torzít, már az örület vihara következik. A tudóvész hörgése és a paralízis dadogása váltja ki a harsanó nevetést: eh, bitangok, ez, ez az élet, a ti nagyszerű,

híres életetek, és ez az ember, ez a hazug majom, ez az örök-
éhes, beteg állat, nevetni hát, a komédiás ma kitesz magáért.
A nehéz orosz csizmák megrugdálnak mindent, rátaposnak
még a napsugárra is, gögös, keserű daczczal. És most, a
tizenkettedik órában, a szent gyűlöletnek ebben a szívet
megakasztó őrjöngésében, most megtörténik a csoda, a leg-
gyönyörűbb és legnagyobb csodája a világnak, amiről
valaha költő álmódott. A napsugarat nem lehet eltaposni,
az aranyos csillogás fölszáll a ledobbanó láb alól és ott ragyog
föl az elvakult szemekben, a láztól forró homlokokon. A nyo-
morultak, a kitagadottak Jézusa beszél az ijesztő csendben :
Lázár, kelj fel... és Raszkolnyikov megtanul sirni.

Ez a sirás pedig megfürdeti a véres szívet, mert végre
is az ég mély kékjébe kell emelnünk sóvárgó szemünket,
ha elfáradt a földi komédiákon. Ott kibékítenek és megbocsá-
tanak, — szegény Heine, ő ebben is meglátta a metiért —
ott a Lyebegyevék és Filippovna Násztászjak egyformán
reménykedhetnek Nikolajevics Leóval, vagy Jehan Rictus-
szal. Ha üres is az ég, akkor sem tehetünk mást, mint hogy
a *Revenant* káromkodásba fulladó imádságát elnyögjük :

*Óreg egy játék, megette a mult,
Mely nagyot, szépet, egyformán temet...
De mi, te sirsz? ... és igaz könyeket...
Ó fojtsd el, fojtsd, ó ne kinez tovább!
A szentségit, hát hol van a hatalmad?
Istennek Fia! — tégy velünk csodát.*

Raszkolnyikov megnyugvása nem futotta ki még egy
kötetre. A gyilkos harcban a lélek kapott sebeket és ezt —
fájdalmas gunnyal ismeri be az *Idiótá*-ban — nem lehet meg-
gyógyítani. Élni sem lehet így, csak a Schneider szanatóriu-
mában, a félkegyelműek között. Az új életet, ami a jóságon
és irgalmon épült föl, csak a részeg tábornok érti és egy
mindennapi tragédia sötéttségében botorkáló ártatlan gyerek.
És még ha a Rodionok, Myskinek és Rogozsinok meg is
nyugodnának, mit csinálna ő, Dosztojevszkij, az inkvizitor?
Neki el kell végezni egyszer a számadást a Názarethivel,
akit a sátán háromszor kísértett meg s aki nem adta oda az
ember szabadságát sem a kenyérért, sem a világ minden
országaiért. És az inkvizíció börtönében éjjeli fáklyafénynél
hangzik el Torquemada legszörnyűbb vádbeszéde, amire nem
lehet felelni :

— Tudjuk, hogy te vagy a Krisztus, aki szabadságot
adtál az embereknek. De látod, az emberek nem tudnak a
szabadsággal élni. A születésük pillanatában átadják azt
másnak, mert nem bírják el a vele járó felelősséget. Mi el-
vettük hát tőlük ezt a terhet, mi vállaljuk értük a felelős-
séget, és a nyáj most boldog, nem gondolkozik, nem kétel-
kedik, hisz abban, amit mi adunk eléjé. A Te nevedben tettük
pedig ezt, felelj, rosszul cselekedtünk? A boldogság országát
jöttél hirdetni és mi megcsináltuk azt ellenedre. De nekünk
mit tudsz te adni, Krisztus? Nekünk, akik őrizzük és táplá-
ljuk a szentély misztériumát, akik a villámlást és égzengést
csináljuk a színpalak mögött? A mi szívünk sajog, szomjazik
és eped, mi égünk a mások gyötrelmeitől: mit tudsz Te
adni nekünk, Krisztus?...

Az a regény, aminek ez a kérdés áll a középpontjában,
csak vázlat maradt, csak beszélnek róla a *Karamazov test-
vérek*-ben, s úgy hangzik végig a kopár orosz pusztán, az
egész élet pusztaságán, mint egy drámai halálordítás. Valaki
most, ebben a pillanatban szemtől-szembe áll a tébolylyal...
Lehet-e még tovább menni? Ez már túl van az irodalmon.

3.

Proféta-e hát csakugyan? Filozófus, vagy csak a
neuraszténia föltalálója? Azt mondják némelyek: zord és
művésztetlen, tulságosan nyers és pesszimista. Nemi vitat-
kozunk, de egy bizonyos. *Több annál, amit eddig írónak nevez-
tünk.* A *Fehér éjszaká*-ban lírikus, a *Halottas ház* egyik fejeze-
tében — mikor a rabok eleresztik a gyógyult sást — művé-
szileg olyan tökéletes, mint maga Flaubert, a *Nagybácsi
álmá*-ban szinte ördögien-groteszk és végül három nagy mun-
kájában egyesít mindent, amit profétáról, filozófusról és
poétáról álmódunk. Hogy csak egy jelentéktelen apróságot
emlitsünk: Freudnek az egész álmelmélete, a tudat alatti
vágyakról szóló teóriája ott van harmincz sorba szorítva az
egyik könyvében. Shakespeare beszélt így a vérkeringésről.
Egy-egy érzés milyen sokrétű nála. A szeretetben, vagy aláza-
tosságban hány érzés összefutó szálát köti csomóra, hogy
mindegyiket rendre megmutassa. Ő még inkább a legnehe-
zebben kifejezőt kereste és bonczolta, mint a Bovaryné szer-
zője. Kődöt sürített formába, a bizonytalanság országában
hirdetett törvényt.

Göglyötől Tolstojig mindenki csak az ő része. Ő maga a
megbonthatatlan egész, az egyetlen teljesség.

Kárpáti Aurél.

Magyar könyvek idegenben. Komolyan és folyamatosan csak
most kezdődik meg a mi számunkra az, amit oroszok, dánok,
svédek és norvégok már régesrég élveznek: Európa többnyelvű
nyilvánossága. Magyar könyvek jelennek meg és fognak meg-
jelenni, nem elszórtan és mint exotikumok, hanem rendszeren,
sorjában és állandóan: németül, meg angolul, esetleg még fran-
cziául is. Mondani sem kell, mennyire áldásos ez, mikor olyan
kicsiny a mi publikumunk, hogy az íróit még a legjobb akarattal
sem tudná valami fényesen eltartani, még akkor se, mondom,
ha ez a publikum annyit olvasna és vásárolna, amennyi kitelik
tőle. Odakint ellenben igen nagy a szükséglet mindennapi ol-
vasmányokban, s ha mi kimegyünk a mi regényeinkkel és novel-
láinkkal, minket is elolvasnak és megvesznek szívesen, mert
olyan jók mi is vagyunk, mint a külföld irodalmának a hétköz-
napjai. Jobbak persze már aligha. Ez a mi külföldre való állandó
áttelepülésünk tehát — az eddigi kirándulások helyett — nem
azt jelenti, hogy a külföld el fog ájulni tőlünk mindjárt és meg-
rohan minden könyvet, ami magyar, hanem csak azt, hogy
tudomásul vesznek bennünket s elolvassák a könyveinket
bizonyos középpéldányszámban, amely azonban a mi magyar
viszonyainkhoz képest óriási és nekünk csak minden irodalmi
sátoros-ünnepen kijutó. Az egész ügy — a mi rossz ideológiánk
szerint — inkább üzlet, mint litteratura, de mert a litteratura
csak akkor igazán és egészségesen litteratura, ha egyszersmind
tisztességes üzlet is: örvendeni kell neki. Örvendeni és, hadd
használok újra a szót, nem elájulni és nem körülzárni nége-
rek gyanánt ezeket az új németnyelvű könyveket. És főként
nem itthon ütni a nagydobot és huzni a nagyharangot és szédi-
teni a publikumot, mert ezek a hazafelé zengő dicsőségek kin-
osan primitívek és csak azt mutatják, hogy sem a fogkefe-hasz-
nálát, sem a tiszta íng nem mindennapi kenyerünk, hanem olyan
luxusaink, amik mellé folyton nemzeti ünnepeket kell ülnünk,
ha szóbakerülnek. Dániának harmincz olyan írója van, akinek
több könyve jelenik meg németül, mint dánul, az oroszok közül
némelyek már csaknem kizárólag németül jelennek meg, nem
szólva arról, hogy román írók egy idő óta elárasztják a párisi

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLI SZT

Próbadobozokat,
valamint orvosi röp-
íratot a gyermek-
nevelésről díjtala-
nul küld a
HENRI NESTLÉ
cég, Wien,
I., Biberstrasse II.

piacot és természetesen tudják látni ezt a rettentő dicsőséget. Miért ne lehetnénk hát mi is csendesek és jólneveltek, amikor olyan új társaságba visznek bennünket, amely nem is előkelőbb, mint a miénk, csak idegen és az első félórán ezáltal imponálóbb? Miért legyünk részegek attól a szerény vinkótól, amit mások ebéd mellé olyan magától értetődően isznak, mint mi a savanyúvizet? Attól, hogy lefordítanak bennünket, nem kell a falra mászni; jogosult ez a torna akkor lett volna, amikor nem fordították le bennünket. Eddig háromszázezer ember nézte a tüzijátékunkat, most három millió nézi, mondjuk. De ettől a rakéták nem lettek fényesebbek és mi nem lettünk jobb tűzesterek. Szedjük el a beléptidíjakat és éljünk belőlük szépen, az Isten nevében, józanul és bírjuk ki a nagy szerencsét, mert ha nem bírjuk, azonnal kiderül, hogy meg sem érdemeltük.

Az Istenek szomszédok. (Anatole France regénye.) A hősök és a hősnők végül ott ülnek a vádlottak padján. Aztán — elég erőszakos módon — meghalnak. (A guillotine deszkáján.) Ki marad még hátra, hogy az utolsó fejezetekben szerepeljen? Nők: színésznő, hisztérika és süket nagyanya. Ez a társaság busong az ország romjai fölött, a férfiakat mind kiirtották, csak valami fiatal katona kísért végig a regényen és kezd stréberkedni az utolsó lapokon. E beteg nők közt ő képviseli a kipusztult férfiaságot. Ki ez? Egy ifju hadnagy, s bár a szerző mélabusan titkolja, hogy Korzikában született, rá fogunk ismerni és gyűlölni fogjuk. Bő lehet fejezni a regényt. Napoleon jelentkezik. A vérpádot le lehet szerelni, s a hisztérikák nevetése és a fiatal hadnagyok szónoklatai közt felvirrad a direktorium kétes hajnala. Egy roncs társadalom körvonalai maradtak csak itt, s mikor Anatole France leteszi a tollát, vegyük le a polcra a világtörténelem újkori kötetét és olvassunk tovább.

Történelmi regény? Igen. Nagyszerű műfaj. A legreálisabb művészet: a regényírást, összehangolni a legköltoőbb tudománnyal: a történelemmel. És nem tagadhatni: amikor az író abbahagyja a történelmet és regényt kezd csinálni, akkor igazat a forradalom ellen. A történelem maga is undorodik a vértörvényszékek napjaitól, de a regényíró, kinek alakjait a borzasztó esztendő elragadja kezéből: képtelen gyászolni hőseiért. Megutáljuk a nagy forradalmat és szeretnénk meghalni a vérpádon, bár gyalázatosan elítélve, de szépen és finoman, mint egy francia királyné. Az ember kedvet kap a halálra és az arisztokráciára. Nem érdektelen látvány: Anatole France, mint az arisztokrácia elfogultja. A regényben csak két embert rajzolt szimpátiának: egy öreg főnemes és egy még öregebb papot. S aztán itt van egy utcza lány, akit vérpádra visznek, s azt kiáltja a gyászos szekérén: Éljen a király! És a költő beáranyozza azt a fiatal prostituáltat minden raffinált szeretetével. Anatole France mint királyparti.

Ez a regénye talán a legpoétikusabb és a legbölcsebb mind között. Az ő írói életcélját itt ismerjük meg a legjobban: festeni kell az ember viszonyát korához... azt hiszem, ezt mondja France. Padlásszobákat látunk, ahová felhallani az utczai tüntetéseket; emberi lelkeket, melyeket feldulnak a kor általános betegségei. Csáládokat, melyek egységét megbontja a történelem. Szerelmét, melynek vérszaga van. Hogyan festett egy ebédközi polgári beszélgetés valamelyik eldugott búrsoa-lakásban egy történelmi napon? Itt meghalljuk. Csupa tudományos hipotézis az egész: de ki ismeri annyira a történelmet, mint France, és ki ismeri annyira az embereket? Milyen szép probléma lehetett számára, a legnyugtalanabb korszakban élő emberek köznapifoglalkozását leírni? Két év alatt ezer és ezer fő hullott a fűrészpóros kosárba lelkiismeretlen

birák parancsára. Kísérjünk haza egy ilyen bírót, — mondja France — és pillantsunk be hétköznapjai közé. Mennyiben történelem az élete? Hol lesz halhatatlanná? A francia forradalom szürke pérézei milyenek? Páratlan izgalmak és páratlan poézis.

Hogy France mélabusan tekintett a Capetek tűnő, sejtelmes udvari költészeté után, és a vörös, reális fölkelés nem tudott benne csak szatírát felébreszteni... Istenem, ő előbb költő, azután megint költő, és csak legvégül politikus. Azután: a forradalomért lelkesedhetünk mi itt, kétezer kilométerre Páristól. Én, aki ezt a regényt egy zalamegyei csöndes erdőben olvastam végig, esetleg jobban szimpatizálhatok Marat-val. De ő ismeri a forradalom dedunokáit személyesen. És ismeri Páris titkos pinczéit, hol még most is koponyákkal játszanak a házmesterfiuk. És a Bibliothèque Nationale-ban elolvashatta Marat cikkeit és a sok ezer vörös röpiratot. Ő ismeri a forradalmat... Valószínű, hogy tegezi is Jaurès szerkesztő urat. És tudja, hogy az Istenek talán még ma is szomszédok.

(Sz. L.)

KÖZGAZDASÁG.

A Foncière pesti biztosító-intézet életbiztosítási osztályánál a folyó év első felében 2962 ajánlat 13,416.465 kor. biztosítási tőkére és 14.160 korona járadékra nyújtott be; 2692 kötvény 12,282.800 kor. tőkére és 12.960 kor. járadékról állítottatott ki. A díjbevétel 3,439.607 kor. 31 fillérrug. Haláleset 156 jelentetett 598.258 kor. összegről. Egyszersmind utalunk ama különös kedvezményekre, melyeket ezen hazai intézet biztosított összeg erejéig. (A katonai szolgálat egyéb kötelezetteire nézve mérsékelt díjpótlék mellett.) 2. A feltételek értelmében a biztosítás érvényének megtámadhatatlansága még az esetben is, ha a biztosított párba vagy öngyilkosság folytán halt volna el, vagy ha utólag kitérnek, hogy a biztosított a biztosítás alapjául szolgáló ajánlatban lényeges körülményekre nézve tévedett. 3. Egy, három vagy öt évi nyereségelosztással egybekötött biztosításokat eszközöl. 4. A biztosításnak három évi fennállása után a biztosításra jutányos feltételek mellett a) kölcsönt ad, vagy azt b) visszavásárolja, vagy c) minden további díjfizetés nélkül tőkésítést eszközöl; anélkül hogy a félnek utóbbiért folyamodnia kellene.

Az Anker élet- és járadékbiztosító-társaság (magyarországi igazgató ság Budapest, VI. ker., Deák-tér 6., Anker-palota). 1912 június havában benyújtott a társaságnál 989 ajánlat 6,972.150 K. biztosított összegre és kiállított 873 kötvény 6,349.278 K. összegre. Díjak felében bevett a társaság 2,043.802 K-át, elért és elhalálozás folytán kifizetett 8,107.503 koronát. A január-június két havi időszak alatt benyújtott 6280 ajánlat 48,548.934 K-ra és kiállított 5525 kötvény 42,445.072 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 12,900.474 K-át vételezett be a társaság, elért és halálesetek folytán pedig 12,423.397 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1911 december 31-én 201 millió korona, biztosítási állomány 623 millió K, halálozások és esedéksé vált elértéi biztosítások folytán a társaság fennállása óta 427 millió korona fizettetett ki.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A nyár veszedelmei és a csecsemők. A csecsemőkör halandóságának legnagyobb százalékát a nyári megbetegedések szolgáltatják. Ezek közül is a legveszélyesebb a hasmenés, a gyermekek gyomorbélhurutja, mely elég gyakran pár nap alatt kioltja a csecsemő életét. A meleg időjárás alatt a tehéntej csak olyan alakban adható a gyermekeknek, mely amellet hogy a tej alkotórészeit bomlásra nem képes állapotban tartalmazza, tápláló és könnyen emészthető anyagok hozzáadásával kifogástalan táplálékot képez. Ilyen követelményeknek felel meg az általánosan ismert Nestlé-féle gyermekliszt.

A Pozsonyi Kereskedelmi és Iparkamarától fenn-		
tartott nyilvános, három évfolyamu		
Női Felső Kereskedelmi Iskola POZSONYBAN		
Erettségi vizsgálat.	Állásközvetítés.	Internátus.
Ertéstitét kívánatra küld:	AZ IGAZGATÓSÁG.	

**Alkalmi ékszer-
árúk kaphatók: SCHÖN GÉZA** *** Idelglenes helyiségében ***
Budapest, Egyetem-u. 11. sz.